

Алесь Рэзанаў

**У горадзе
валадарыць
Рагвадод**

Вершаказы
і
Пункціры

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1992

Мастак
Мікола Казлоў

Сборник составили новые поэтические миниатюры и «вершаказы» — жанр, где слово открывает свои тайны и создает свой неожиданный портрет. «Город», «Дуб», «Железо», «Камень», «Дорога» — вот названия некоторых вершаказов-образов, вершаказов-тем. В мозаике разнообразных реалий этих новых для белорусской поэзии произведений отражается космос эпоса.

© А. С. Разанаў, 1992

ISBN 5-340-01156-9

Горад

Горад горды і высакародны: ён стаіць на высокім месцы — на ўзгорку, на грудзе, і, адгароджваючыся ад навакольнага асяродка вежамі і сцяною, не адлучаеца ад яго, а вылучаеца з яго — як яго цэнтр, сярэдзіна, сарцавіна.

Ён — бесперапыннае пераўтварэнне дольняга ў «горнае», мінулага ў «градучае», ён — іхнія народзвіны, і таму ўсе позіркі скіроўваюцца да яго, і таму ўсе дарогі сыходзяцца ў ім, і таму ўсім крывічам і радзімічам ён нібы ўзнагарода, родны і дарагі.

Горад загартаваны ў горне розных нягод і прыгод, ён перагарджае ордэну і ардзе дарогу да валадарства, і калі на ўсё горла ворагі прадракаюць: «Гора — гораду!» і абрушваюць на яго град камянёў і стрэлаў, горад адказвае ім пагардай.

Да горада горнуцца вёскі, лясы, пасады, палі, агароды, і ён з'ядноўвае іх у радзіму, а разнаісную грамаду — смердаў, рамеснікаў, гандляроў — гуртуе ў народ.

І нават калі горад знішчаеца дашчэнту, згарае да гарадзішча, народ і радзіма становяцца тым радовішчам, з якога ён адраджваеца зноўку.

У горадзе валадарыць Рагвалод, горад радуеца Рагнедзе.

Дуб

З усіх дрэў дуб самы дужы, самы векавечны, самы даўні і самы будучы — ён увасабляе сабою трываду часу: даўніну, цяпершыну і будучыню і сваім існаваннем сцвярджае: быў, ёсць, буду.

Аб дубе бытуюць паданні, але сам ён не дбае аб тым, каб каму-небудзь падабацца: уся яго турбота — каб і ўлетку, і ўзімку быць сабою самім — дубам.

Усё, што робіцца з дуба, усё, што з яго будзе, мае адменны характар: яно трывалае, яно добрае — яго не паточыць шашаль і ў ім не наробіць гнёздаў цвіль.

Дуб і падобны да ўсіх іншых дрэў, і адрозніваецца ад іх менавіта сваёй большай драўлянасцю, дрэвавасцю: ён дрэва ў дзве кроці, у два разы, у «дубль».

Дуб — тутэйшае дрэва ведаў: на ім сядзіць вешчая птушка бусел, пад ім — сівы дзед: вясковы буда.

Жалеза

Жалеза ляжыць у зямлі, у залежы, у глыжы, калі ж яго дастаюць на паверхню зямлі, яго ліжа агонь і хрысціць молат, вылуджваючы і выштурхоўваючы яго са стану золаку ў стан дня.

Жалеза мае мноства характараў, мноства кшталтаў: яно і лязо, яно і лыжка, яно і плуг, яно і жазло, але які кшталт яно мусіць займець, у які характар ужыцца, чый бок узяць — зла ці добра — залежыць не ад яго.

З кім жалеза варагуе, таго яно джаліць, з кім прыязніцца, да таго мае жаль. Джалячы, жалеза цэліцца ў жылу, лечачы, уздзейнічае на кроў і залозы і набліжае чалавека да адказнасці за самога сябе і за ўсіх, і робіць чалавека заложнікам яго ж учынкаў.

Калі жалеза разважае пра сваё месца ў жыцці, яго залоціць іржа, калі знаходзіць яго — спаборнічае з бліскавіцай.

Дым

Безмаёмыны, бы манах-дамініканец, і багаты, бы цар Мідас, дым падымаецца ўгору і падымае з сабою, што ўзняцца само не можа: бадылле, ігліцу, галіны, а часам нават будынкі.

Але калі ў паднябессі ён адтуляе абдымкі, каб адняць ад сябе свой набытак, каб адмыцца і ачысціцца ад яго, ён адымаетца і сам: становіцца проста яснасцю, проста «невідзімнасцю», і паднябессе, як мытня, бесперашкодна працускае яго ў свой эдэм.

Дым думает, і хоць на мадэль яго думання ўплываюць шмат якія ўмовы і абставіны: адкуль ён распачынае сваю вандроўку — з даліны, з гары, ці з выдмы, якія «модлы» — кайнавы ці авелевы — нясе з сабою і каму прысвячаецца — дэмману ці дэміургу, — найпершая, найдамінантная ўмова — каб ён рухаўся, каб падымаўся, каб быў дынамічны, бо нерухомы — ён толькі сажа, толькі куродым, толькі туман.

Дзе дым, там дом, і калі агонь для дома — дыямент, дык дым — дыядэма.

Дым дамаўляеца і знаходзіць супольную мову з усімі стагоддзямі і гадамі і ўпадабняеца то матыльку, то гатычнай бажніцы, то пірамідзе, то дзъмухаўцу, то, урэшце, дамоклаву мячу, і па дыме, нібы па здымку, можна даўмецца, якія гэта стагоддзі і якія гады.

Дым не падманвае нас: ён — матыў, які вынаходзіцца намі самімі і ў якім ёсць мы, ты і вы...

Крыга

Адкрышаная ад цэласнасці, гутарачы і карагодзячы разам з іншымі «крыхамі», крыга плыве ў свабоду, туды, дзе стаіць горад Рыга, дзе ўюцца харугвы і дзе рыгво ракі «ўстрагае» ў мора, і па дарозе скругляе ўсё, што ў ёй ёсць квадратнага, сточвае ўсё, што ў ёй ёсць рагатага, і пакідае ззаду сябе ўсе тыя вярыгі, што лучаць яе з лядовой рыгарыстычнасцю.

Яна мяняе скрыгат на рогат, а рогат — на супакой, прасякнуты музыкай Грыга,— і ўсё больш супадае з новаю цэласнасцю — з ракой.

Наўкруг крыгі віруе плынь, несучы яе, быццам квадрыгу — коні.

На крыгу ўскокаюць, каб пакатацца на ёй, хлапчуки — мясцовыя «крыганаўты».

З юліянскага — старога — календара крыга ўплывае ў грыгарыянскі.

Аб крызе спрачаюцца крызіс і адраджэнне.

I, можа, тая скрыжаль, у якую сэнс упісаў схаваныя ад «Рыгведы» гімны,— крыга?!

Перашкода

Гэтакі код перашкоды: адоленая — яна шкадуе чалавека, неадоленая — шкодзіць яму, адоленая — яна «шакалад», неадоленая — шок, адоленая — дух згоды, неадоленая — дух варажнечы, кадук.

Перашкода засяроджвае на сабе чалавечыя намаганні і чалавечую ўвагу, якія ў «роўных» абставінах змарнаваліся б і расцярушыліся б, збірае іх у «кош» і ў «кадушку», і пакуль «кош» і «кадушка» не напоўняцца дарэшты, яна не ўступае чалавеку дарогі і не дае перадышкі, але як толькі напоўняцца — адчыняе браму ў шырокі аблішар.

Перашкода не ашуквае чалавека, а дашукваеца ў ім да прыгчыны, што растлумачыла б яе самую,— і няма ад яе іншай мікстуры, іншых таблетак, іншага парашка, як толькі перажыць яе ўсёю душою: ад — да.

У гонар перашкоды не складаюцца оды, аднак яна — школа, што запрашае чалавека расці вышэй за сябе, і толькі таго, хто прайшоў першы клас, яна пераводзіць у ДРУгі.

Дзверы

Дзверы адчыняющца ў два бакі, у дзве веры: у прыход і адыход, у прыйсце і выйсце.

Яны робяцца з жывой матэрыі — з дрэва, з дзерава, і адгучуючца табе тваім жа стукам: асцярожным — на асцярожны, бадзёрым — на бадзёры, усхваляваным — на ўсхваляваны...

Дзверы аддзяляюць унутраную прастору ад знадворнай, і той, хто ўваходзіць у дзверы, уваходзіць у новае становішча, у новую веру: з «нідзе» — у «дзе», з дня — у «дзень добры», з двара — у «дзяржаву».

Дзверы — перагародка, але «дзіравая», рубеж — але схільны да «дэзерцірства», забарона — але не зацвярдзелая: раз-пораз яна «рэвізуецца», і тады замест яе зеўрыць прахон.

Падмазаныя — дзверы маўчаць, непадмазаныя — верашчаць, цвярозыя — разважаюць, нецвярозыя — вярзуць лухту, разнасцежаныя — высцюжваюць хату, зачыненыя — берагуць яе дух, яе мары, яе вярозы.

Калі дзвярэй ляжаць лапці-кавярznі, ляжыць дзяркач.

Да дзвярэй нахіляеца калодзежны журавель — асвер.

У дзверы дзярэцца сівер.

І звер недаверліва спыняеца перад дзвярамі, вынюхваючы ў іхнім двувер'і ерась.

*

*Калі ўсё наўколле
я ведаў на памяць,
тады ўзяў у павадыры
незнаёмага чалавека —
і сцежкі скрануліся і павялі
ў невядомасць.*

*

*На адну шалю вагаў
наклаў я хлеб,
на другую — камень,
але калі яны ўраўнаважыліся,
не змог
паверыць, што важыць хлеб
гэтулькі ж,
колькі камень.*

*

*Сцежка па-над абрывам:
на ёй прывабна ісці,
на ёй кожны крок
змястоўны.*

*

*Параставак, што прабіўся
праз пласт асфальту,—
усе пешаходы
табе саступаюць дарогу,
быццам вялікаму дрэву.*

*

*Дрэмле на летнім дажджы
спутаны конь —
спутаная прастора.*

*

*Праехаў з канца ў канец
у весь горад.
Трэба вяртацца.
Прыпынкі*

адлічваюцца наадварот.

*

*Телефонная будка
у звetchарэльм завулку.
Колькі людзей
пабыло ў ёй за дзень,
настолькі яна самотнейшай стала.*

*

*Над небакраем акрэсліўся
жоўтыя ветах —
вуишная ракавіна
нематы.*

*

*Думаў аб вечнасці.
Чорна-чырвоны матыль
прыляцеў,
сей мне на руку,
стаў думачь разам са мною.*

Дарога

Дарога — як рака: разгаліноўваецца на шматлікія прытокі — сцежкі і цячэ паўз двары, гарады, агароды, усё закранаючы сабою і ўсё пакідаючы па-за сабою.

Адзінага, каго яна не можа пакінуць,— гэта чалавека: калі рухаецца ён — рухаецца і яна, калі спыняеца ён — спыняеца і яна. Ён — яе другое «я», яе спадарожнік і павадыр, які дырыгую, як ёй ісці — таропка ці паволі, ціха ці гучна.

Усё, што здараецца з дарогай, здараецца і з чалавекам, і ўсё, што не здараецца з чалавекам, здараецца якраз у дарозе, бо сама прырода дарогі — здарыца, «здарагацца».

Але калі адрасы дарогі вядомыя — яны акрэслены на картах і схемах, то адрас чалавека невядомы; разам яны ідуць да небакраю, датуль, дзе неба злучаецца з зямлёю, далей у памяці дарогі чалавека няма, далей чалавек ідзе сам: адною сваёю прыродай у дол, другою — угору.

Дарога адгароджана ад наваколля сваім радаводам, сваёй роляй — яны ў яе выключныя: наваколле замыкаецца ў круг, у карагод, а дарога, наадварот, выключаецца з круга, расторгвае яго. Яна ў два канцы, у два рогі, і праторана своеасаблівым нарогам — людскою хадой.

Дарога — найдаражэйшая госьця: яна нясе людзям навіны, нясе дары, нясе радасць і гора, трагедыю і жарт, гатовая, як торг, заўтра змяніць іх на процілеглае.

Дарога — палімпсест, тора чалавечай гісторыі: што на ёй выдрукоўваюць адны, сціраюць, выдрукоўваючы сваё, другія.

Але так пішацца жыцця пісч чалавецтва, і нават калі дарога зарастав драсёнам, дрыжнікам ці падарожнікам — першым сведчаннем пра чалавецтва ўсё роўна застаецца яна, дарога,— самы вялікі супольны чалавечы твор.

Рунь

Вунь — салома, вунь — зерне, а вунь — рунь: узняўшы ўгору дзіды і мячы, рунь угрунъ — уранку і ўвечары — рухаеща на свой Грунвалд, у сваю неўміручасць.

Рунь — руны зямлі, карункі грунту. Яна зялёная, але ў яе «труме» ляжыць залатое руно.

Аб ёй рупіцца Ярыла.

Яе жагнае вогненным заклёнам Пярун.

І чалавек, пазіраючы на яе, рунлівее норавам.

Ловы

Ловы палавінныя: у іх адна палова ловіць другую, левае — правае, свавольнае — вольнае, змысювае — адмысювае.

Спрыяючы адной палове і шкодзячы другой, на шляху ловаў паўстаюць завалы і ямы.

Хмелячы галовы і наводзячы спадох на логавы, ловы ўвасабляюць у справу словаў «няма міру пад алівамі».

Над ловамі лунаюць цені волатаў.

Паўтараючы авальны гук «о», трубіць паляўнічы рог.

У ловах кшталтуеца лоўкасць і здабываеца слава, але самі яны пахнуть волавам.

Праца

Праца мае рацыю на сто — а можа, нават на болей — працэнтаў. Яна нічым не брыдзіцца, ні ад чога не адцураеца і, прадбачачы ў попеле золата, у папялушки — прынцэсу, у рабскім — царскае, а ў кожнай, нават самай простай і непрывабнай рэчы, асобе, з'яве закладзеную ў іх перспектышу, уласцівую ім патэнцыю, праводзіць над імі своеасаблівую аперацыю — дапамагае ім наблізіцца да гэтай сваёй перспектывы, супасці з гэтай сваёй патэнцыяй.

Праца прачынаецца і пачынаецца раніцай, на світанні і рупіцца ўвесь дзень, а калі дзень, натамішыся і ўтаймаваўшыся, ідзе на шпацыр і на спачын, яна не пераймае яго прыкладу, а толькі перамяніяе — з «мужчынскага» на «жаночы» — узор занятку: пакідае, напрыклад калоць цурбакі і бярэцца нанізываць на нітку пацеркі, цыраваць шкарпэткі, гатаваць цуру альбо, зрэшты, казаць пацеры.

Праца валодае рэцэптам, як прайсці напрасткі ў наступнасць і, ператвараючы гэты рэцэпт у працэс, перацягвае заўтра ў сёння, некалі — у цяпер.

Праца разнастайная, як самі людзі, але трymаецца адных і тых самых спрадвечных прынцыпаў: для таго, хто ёй праціўца, яна няўцерп, для таго, хто яе слухаецца, яна — радца; для таго, хто ёю няволіцца, яна — турма, для таго, хто ў ёй разнявольваецца, яна — церам; для таго, каму яна дае заробак, яна — прараб, для таго, каму адкрывае свае скарбніцы і ўладанні,—г працар.

Воўк

Рускі волк «вдлокаецца» ад Валакаламска да Валачаеўкі і Ваўкаўыска; ён вялікі, як вол, лоўкі, нібы іголка, і ўласабляе трывадзінства «волі», «алкности» і «лукавства».

Украінскі вовк апрануты ў аўчынку, і калі на яго паказваюць пальцамі: «Во — воўк!», ён прыкідваецца авечкай і кажа, што ніколі і краем вока не бачыў воўка.

Польскі wilk віламі-ікламі коле ў Вілейцы свінню, а яе віскат чуваць у Вільні.

Чэшскі vlk, як дзіцячая цацка ваўчок, круціцца ў валтузні вуліц і вулак; да ўсяго, што настала і мае яшчэ настаць, ён загадзя ўжо звыклы.

Старалацінскі vu1kus жыве на вулкане.

Сербскі вук ведае навуку: у яго вострае вуха і чалавечы глузд.

Праславянскі вълкъ валхвуе.

Беларускі воўк вые.

Камень

Камень пукаты, нібы яйка. Калі яйка (прынамсі, велікоднае) выпрабоўваюць на моц, яго прыстаўляюць да зубоў і стукацяць: к-к-к-к... Які гук, такая і моц.

Камень адразу аб'яўляе аб сваёй моцы, аб сваім мацакоўстве. Ягонае «к» перакананае і непранікальнае. Ён, зрэшты, увесь складаецца з «к», з суцэльнай шкарлупіны. Тая мяккасць, якая ўласцівая астатнім яго частцам, належыць не самому каменю, а асяродку, які яго атуляе і які для яго сапраўды мяккі.

У камені спіць імя абсалюту — аум, альбо, паводле іншай транскрыпцыі, амін.

Быццам нямы прарок, камень звязтаецца да таго, хто праходзіць міма, да чалавека, з адным і тым жа спрадвечным — сфінксавым — запытаннем: камо градзешы (куды ідзеш)?

Калі чалавек спыняеца — ён камянее, а камень, у сваю чаргу, пераймае чалавечую іпастась: на ім пішуцца імя і лічбы.

Камень — камель часу: усё іншае ў параўнанні з ім зменлівае і нетрывалае. І кожны раз, калі жыщё распачынаеца нанова, яно распачынаеца не ab ovo (з яйка), а з каменя.

Серп

Сярпом спорваюць свірэпу, скрыпень, асот, аднак гэта не асноўная яго справа — усёй сваёю няпростасцю ён прыстасаваны, каб «спрагацца» з рэспектным, з божым — са збажыною: жытам, пшаніцай, просам.

Яго даймае сверб дзейнасці: ён і дярплівы, і руплівы, і не прыстане, пакуль не складзе ўсе сцябліны на дол, пакуль не спярэсціць снапамі ўсяе дзялянкі.

Яго кавалі мужчынскія рукі, а сябруе ён з рукамі жаночымі, нібы серафім, акрыляючы іх.

Серп страсны, серп востры, і таму «шчаперы», у якія ён захоплівае сцябліны, не ўтримліваюць гэтых сцяблін, расцінаючыся яго вастрынёй і страснасцю: ён бярэ ўсё сабе, а пакідае ўсё перавислу.

Каласы кажуць, што серп — смерць, што ён супраць іх, а зярніты — што серп справядлівы і што ён спрыяе ім зрабіцца аладкамі і праснакамі.

Тою ўладай, якая даецца яму на час жніва, серп усталёўвае на полі свой лад, сваю рэспубліку, у якой ён не *res* (рэч) і не *servus* (раб), а супер — спераду ўсіх, і прынцэпс — першы між роўных.

І хоць гэта рэспубліка існуе толькі адзін прыпар, толькі адну пару, яна называецца па-ягонаму: жнівень, серпень.

*

*Скача па сцежцы
пераф дзіцяцем
нязграбны вялізны грак:
не хочаўца лётаць?*

*

*Што ўбачыў
я ў горадзе іхнім за дзень —
распыхваюць гаспадары,
быццам самі
яны ўжо не могуць убачыць
таго, што ў ім ёсць.*

*

*Сярод красамоўных кветак
знямельы сівы палын:
ён адзін
чуе і разумее,
што кажа лес.*

*

*Світае.
Першай убачыла гэта зорка,
што пагасіла сваё свято.*

*

*Стаяу ў вялізной чарзе.
Перш, чым з апошняга
стану першым,
пабуду ўсёю чаргой.*

*

*Летні раптоўны дождж.
Я прытуліўся
да ніцай вярбіны —
і мноства лістоў на мяне глядзела,
нібы здзіваваныя очы.*

*

Нехта назваў уголас

*маё імя.
Хвіліна —
і зноў яно стала
тым, чым было заўсёды:
голосам цішыні.*

*

*Такія розныя людзі,
дарогі,
лёсы,
а вось жа сышліся разам:
чакальня на аўтавакзале.*

*

*Паслаў у прастору думку,
апамятаўшыся — другую...
Што робіцца зараз там,
у абсягах вашых,
думка-галубка
і думка-крумкач?!*

Смага

Смага — «мага»: яна можа тое, чаго не могуць звычайныя станы, і там, дзе яны прызнаюць сваё паражэнне і згаджаюцца, што магіла магутнейшая за ўсіх і за ўсё, смага змагаецца і пасягае на перамогу.

У смагі няма ні масы, ні вагі, аднак яна прымушае «самазадаволеную» матэрью хацець, мучыцца, намагацца, змяняцца і, перавыхоўваючы стыхіі, якія ў прыродзе варагуюць паміж сабой, прымушае агонь любіць ваду, а Магелана — тварыць немагчымае і, як да магніта, цягнуцца да неадкрытых мацерыкоў.

Яна перайначвае многае ў адзінае, імгненна — у працяглее, гаму — у магму, альфу — у амегу, пякельнае — у пекнае, смалу — у смарагды, а плоць — у дух.

Магістр магічных навук, смага прысвячае таго, хто згодны ў яе вучыцца, у асновы касмагоніі і дае пакаштаваць веды самым праўдзівым і першаісным чынам — на смак.

Карані

Карані пакараныя: гэткая іхняя карма — рыць дол, урывацца ў цемру, быць катаржнікамі.

Але ніхто ніколі не чуў ад іх ні скагі, ні наракання — яны крэўныя з самым вышэйшым, з сонечным пачаткам РА, і памятаюць вышэйшую праўду — праўду самаахвярнасці.

Карані кіруюцца да радовішчаў жыцця — да крыніц і, здабываючы з адмоўнага КА дадатнае РА, а са сваёй кары — карысць, кормяць ёю дрэва.

Для іх няма ні свайго ранку, ні свайго вечара: ранак для іх — калі дрэва цвіце, вечар — калі яно акрываецца асэнняю скрухай.

Там, пад зямлёю, у сваёй краіне, яны каралі, яны карануюць дрэва кронай, яны багатыя будучай радасцю, але выцягнутыя на паверхню, ляжаць як пачварныя крывыя сутаргі — курчы.

Карані лёгка раняцца вонкавай — рассякальнаю — сілай, аднак, перакананыя, як каран, яны не могуць скарыцца са смерцю і нерухомасцю, і нават калі дрэва гіне — з іх, з каранёў, усё роўна ўзыходзяць новыя крэўнічы — паасткі.

Палонка

Палонка не палон: яна праломка ў палоне, і лона ракі з палёг-
каю дыхае праз палонку.

Сярод нерухомых загонаў зімы палонка жывая, палонка —
натхнёная, палонка — ана лонавая («апалонка»), і толькі калі палонку
пачынаюць палахаць сярдзітыва маразы, яна, як і ўсё наўкола,
зациягаеца плёнкаю лёду.

У палонку акунаюцца конаўка і вядро.

Нібы да акна, да палонкі прывабліваюцца плоткі і акуні.

І на паклон да палонкі з пешняй і вудамі накіроўваюцца
рыбакі — паломнікі.

Брук

Брук — дарожны друк, вухналі, загнаныя ў хаду дарогі, каб не расслізгваўся рух.

У ім часткі намагаюцца перайсці ў адзінства, у ім хвіліны намагаюцца сабрацца ў час.

Брук выпаў з рук, выпаў пад ногі. Яго нораў і круглы, і круты: брук барукаецца з бязладдзем, але бурчыць і на гладкапіс.

Па бруку грукае воз.

У возе морква, бручка і буракі.

Пастка

Пастка — частка прасторы, аднак такая частка, якая, месцячыся ў прасторы, змяняе структуру самой прасторы: у яе легка ўвайсці, але з яе цяжка выйсці, у яе праста ўпасці, але няпроста з яе выпасці.

Калі ўсе падающа спаць, пастка не спіць, яна ўстойлівая ў сваім пастаянстве, яна на пасту, яна посціць, і суткі мінаюць за суткамі, пакуль штось не стукнецца ў ёй, не ляснецца, не пасунецца — і яна не замкнецца.

Пастка ставіцца не ў пустцы, куды заходзяць адно толькі самотныя пілігрымы, і не на пляцы, дзе ўсе ходзяць статкам, а на сутыку пусткі і пляца, дзе песціцца сад спакусы і дзе распяразваюцца, скідаючы свае паскі, пачуцці. Але таму, хто спатыкаеца на гэтым сутыку, прызначае спатканне помета, і таго, хто каштуе спакусу, кусае пастка.

Пастка, аднак, зусім не зацікаўленая ў tym, каб некага захопліваць у сваю пашчу, каб некага скоўваць пакутай, яна перш за ўсё пастух, які пасвіць чалавека на яго жыщёвым шляху, не даючы яму заблудзіцца ў свеце і змарнаваць у нястальных стасунках са светам сваю каставасць, сваю выключнасць, сваю «сакратавасць» і «паскальнасць».

Той, хто, трапіўшы ў пастку, знаходзіць з яе запасное («спасное») выйсце, па сваім стане і статусе ўжо іншы, чым быў дагэтуль, і іншая па сваім стане і статусе пастка: не супастат, якога клянуць усе небаракі, а сама іпастась чалавечага існавання.

Але пра гэта даведваеца толькі вынік, толькі канец, толькі пастскрыптум.

Студня

Нібы старадауні ідал-стод, студня займае святое месца: усе да яе прыходзяць, усюды яе шукаюць, аднак, у адрозненне ад стода, яе вышыня перакулена ў дол і перакулена ўглыб значэнне; яна тое вышэйшае, якое стала ніжэйшым, каб змагчы наталіць кожнага, хто хоча піць, і змагчы памыць кожнаму твар і руکі.

Адтульваючыся паверхні, студня далучае гэтую паверхню да сутнасці: туды пасудзіна апускаецца парожняя, адтуль падымаецца поўная,— і па тым, як студня сябе паводзіць (ці броснене, ці глушэе, ці высыхае), можна беспамылкова меркаваць, што робіцца на паверхні: яна — яе градуснік, яе суд.

Тут, на паверхні, праходзячы свае стадыі, разнастайвающа дні, тыдні і месяцы, а там, унізе, у студні, пануе ўсё той жа дзень, усё той жа тыдзень і ўсё той жа месец — першы, першасны: студзень.

Вярста і стадыі прывязваюцца да студні, і ёю асцюжваецца стадыён.

Студня — універсітэт, студыя людскага жыцця, і ўсім людзям — сваім пажыццёвым студэнтам — яна дае самыя істотныя і неабходныя веды — ваду.

Студня такая неадметная, такая будзённая: амаль у кожным двары, амаль каля кожнай хаты, і нічога яна не мае на дне, што прыцягвала б увагу і што прываблівала б пагляды, але ў рудні яе душы, пад спудам, захоўваецца найсвяты цуд — зорнае неба.

Скрынка

Калі яе адчыняюць, яна скардзіца, яна скрыпае.

У ёй захоўваецца скрытае — скарб: ім яна поўная, ім змястоўная, ім ацэньваецца яе вартасць.

Усе думаюць, што яна скнара, што яна «рынак», але сама скрынка ведае, што яна скрыпка, у якой няма струн.

*

Старая бярэзіна
ля акна —
світанак,
што доўжыцца цэлы дзень,
што доўжыцца цэлую вечнасць.

*

Задумаліся нябёсы —
і людзі задумаліся
і ў сабе
адчулі нябёсы.

*

Непрыкметны прахожы —
о, як ён стараецца стаць
яшчэ больш непрыкметным,
каб людзі не заўважалі,
што ён зняможаны
і стары.

*

Заляцела ў пакой пчала —
зумкае,
б'еца ў шыбу
і не знаходзіць выйсця.
Г этак і мы?!

*

Уздоўж начнога перона
такія самотныя ліхтары,
быццам прыйшли
кагосці праводзіць
і не могуць успомніць — каго.

*

Афарбавалі ў парку
замшэлы валун —
і памерлі
стагоддзі.

*

Зноў выпадкова сустрэўся
з адным выпадковым сустрэчным:
хіба
ён па-ранейшаму незнаемы?

*

Дзядоўнік,
палын,
крапіва рассказалі,
што ў гэтым двары
ужо ніхто не жыве.

*

Пеўні,
пазвязваныя матузамі:
іх прадаюць —
а яны спываюць.

Цвік

Занятак у цвіка цывільны, а постаць вайсковая: ён, як вінто-вачны патрон, мае вострае, доўгае і пляскатае, але, у адрозненне ад патрона, ён цэласны, ён суцэльны, і часткі яго не дзеляцца між сабою: дзе адно, там усё.

Цвік цікаўны: усё яго тычыць, усюды ён утыкаецца, каб даўмечца, ці ёсць недзе нешта, чаго б ён не ведаў, ці няма.

І калі яго цюкае па плешцы малаток, калі вішчыць дошка, квічыць масніда альбо скавыча аполак, ён, «гучна» ўцякаючы ад малатковага націску, ціха дзякуе яму за паслугу.

Цвік ні на кога не мае злосці, нікога ні на кога не нацкоўвае, нікога не цвяліць, ён толькі выконвае сваю місію — місію цывіліза-тара: сцвярджае ў драўляным царстве, што ўжо адцвіло і не здолына цвісці нанова, прыйсце жалезнага веку.

Цвіка не цікавіць ні спараҳнелае, ні гнілое, але і скамянелае, зацятае на сабе, не цікавіць таксама: тады ён спыняеца, тады ён скрыўляеца і просіца ў абцугоў, каб яны яго выцягнулі назад.

У цвіку спалучаюцца функцыі ключа і замка: ён — ключ, але на адзін раз, замок — але назаўсёды, і ўсё, замкнёнае ім, трymаеца на ім, пакуль не скончыцца цыкл часу і пакуль драўлянае і жалезнае не скажуць адно аднаму: мы — квіты.

Хлеб

Хлеб святы, хлеб вялебны, і ўсё, што спалучана з ім, што «злеплена» з ім, адбываеца як абраад, як набажэнства, як малебен.

Хлеб хвалебны: яго шануюць і хваляць усе плямёны — і дулёбы, і вялеты, і лахвічы.

Хлеб лепшы: з усіх страў, з усіх наедкаў, у ім — жыццё (ці на іншай мове — Leben).

Ён есца, смокчацца, грызецца, «хлябаецца» і генетычна памятае свой радавод, сваю бацькаўшчыну — глебу.

На выгляд хлеб чорны, але па сваёй сутнасці белы.

Плот

Плот мае клопат: пільнаваць забароненяя плады — каб іх не ўгледзелі не тыя вочы і не аблаташылі не тыя руکі.

Плот дзеліць пляц, плато ці плантацыю на часткі: знадворную і ўнутраную, на сваю і чужую,— і з'яўляецца плоццю падзелу.

Калі плот цэлы — ён аплот, калі ён дзіравіцца, яго латаюць, як палатно.

Плот складаецца з клічнікаў, але на плоце вісяць заўсёдныя «пытальнікі» — гар шкі, гладышы, глякі, латушки, а то і патэльні.

На плот, каб праспываць сваё «кукарэку», лапочучы крыллем, узлётвае певень.

Пад плотам буязоць лопух, палын і трывпутнік.

Да плота прытульваецца лапата.

Ля плота блукаюць усялякія чуткі, у плот убlyтваюцца ўсялякія плёткі накшталт гэтай, што Лот вунь уцёк, а Лотова жонка вунь стала слупам, нібыта плот мае нейкае дачыненне да Лотовай жонкі і да яго самога.

Плот платанічны: да ўсіх ён ставіцца роўна, да ўсіх аднолькава, але ўспрымаецца ён «палітычна»: аднымі — з патыліцы, другімі — з твару.

Плот тут, але і там, цяпер, але і потым, ён лётае, але не скранаецца з месца, ён уцякае — Дае лататы — і даганяе ся бе самога — дае пытлю, ён — натоўп, але ј гэтым натоўпе няма больш нікога, апроч яго аднаго.

Скруха

Усё, што яна збудавала, скрышылася, і ўсё, што яна ўзвяла, зрушылася і стала крушэннем.

Сагнуўшыся крукам, скруха сядзіць між крушняў друзу і пацярухі, абведзеная нябачным кругам, і пазірае, як ацярушаецца з крушыны і ясакара лісцё, і не мае ахвоты распачынаць што-небудзь спачатку, і не мае ахвоты куды-небудзь рухацца.

Яна ссушана ўнутранай старасцю, скручана душэўным раматусам, напоена шркім крушонам адмоўнай мудрасці, і ніякі малюнак са скрутку ўспамінаў не раскатурхвае і не цешыць яе.

У белым дні скруха — пахмуры і нерухомы ценъ — «кухарка», і, каб не запэцкацца, дзень адцураецца ад яе; але для цемры скруха свая, цемра — яе свякруха, і калі яна настасе, то ахутвае скруху, нібы тая малое дзіця, сваёю апраткай і адхуквае сваім дыханием.

І вось ужо скруха — крыху віхура, і і вось ужо скруха — крыху свято, і вось ужо скруха — крыху радасць.

Піла

Ці гэта ліпень, ці лістапад, у пілы — пільніца, напружаная часіна: нібы навачасны Пілат, яна заўзята дапытваецца ў ліпы, піхты, яліны, клёна адказу на адно і тое ж пытанне: у чым ісціна? — і, намерваючыся любою цанЮ «даплыць» да ісціны, то плаўна, а то з запалам паглыбляеца ў іхню сарцавіну, у іхню «замкавіну», але ўсялякі раз плён яе допытаваў — пыл, пілавінне.

У палоне сваёй заўзятасці, сваёй паляўнічасці піла засляпляеца: яна перапалавіньявае дрэвы наскрозь, разнімае іх на палены, і там, дзе яна спадзяеца набыць большую глыбіню, яна набывае большую плыткасць, што неўзабаве заканчваецца карою, якая ледзьве ліпіць, ды голай, пустой паверхняй, і там, дзе яна спадзяеца сустрэцца з ісцінай, яна сустракаеца з парадоксам, якога ніяк не можа засвоіць і які ўвесь час перажоўвае-перапіліквае ўголас: калі глыбей, то плытчай, калі глыбей, то плытчай...

Піла адмаўляеца ад якой бы там ні было платы: яна аскетична-пляскатая, і што яна п'е, тое выплёўвае.

Пілатаж у пілы прости, пілігрымка аднастайная: наперад — назад, назад і наперад, аднак яны немінуча «удіпаюць» у запамежную рэчаіснасць канцэнтрычных кругоў і капілярных трубак і адбываюцца паводле законаў ірацыянальнай лічбы «Пі» — лічбы, якая не ведае завяршэння.

Трава

Траву мнуть, топчуць, дратуюць, але трывалая, як само жыццё, трава неўзабаве распростраецца, вяртаецца, паўтараецца, выратоўваючы гэтай сваёй непераможнай дбайнасцю і нястрымным старанием жыццё ад аварыі і заняпаду.

У травы няма свайго твару, але твары ўсіх жывых істот павернуты да травы, і трава жыватворыць —не даючы ёй падставы ўвярэдзіцца і расчараўвацца — іхнюю веру і вартуе даючы ім падставу і права тварыцца і спрайджаўвацца — іхня вартасці.

Трава на двары, у равах, на ворным полі і на адстароненым востраве.

Траву вараць, гатуючы з яе тое, што дае чалавеку моц,— страву і гатуючы тое, што моц адымаете,— «атраву».

Трава заўсёды таварышуе дрэву, але калі дрэва цвёрдае, то трава ядвабная, і вятры, што трасуць і шкамутаюць дрэва, лашчаць траву.

І самы ласкавы месяц травень названы імем травы.

Наваколле

Наваколле вясковае: у ім відаць вокны хатаў, колле платоў і сцежкі, вытаптаныя паводзе немудрагелістага лякала людской хады. Яно адначасова разамкнёнае, бы каляіны, і, быщцам кола, замкнёнае, і акаляе ўсю відавочнасцю — здольнасцю вока сягаць далёка.

Наваколле — супольная аўра, супольнае жыццяпое істотаў, рэчаў і з'яў, і пакуль яны супольнічаюць між сабою, яно не адступае ўсю ад іх; калі ж яны пачынаюць пасягати на выключнасць і пакланияцца самім сабе, тады наваколле расколвае ўсю на калейдаскопы кавалкаў і аскалёпкаў.

Па наваколлі паволі калывае ўсю калымага.
У наваколле ўкалоньвае ўсю кальварыя і Кальвін.
У наваколлі выспяваюць калівы «Калевалы».

*

Нехта надзвычай знаёмы —
быццам світала ўваччу —
набліжаўся насустрach.
Ах, гэта проста
жаночая прыгажосць.

*

Жывём пад высокім дрэвамі —
вышэйшыя за саміх сябе
на вышыню дрэў.

*

Машыны глядзяць
вачамі людзей,
людзі — вачамі машын:
ці знайдзем
дарогу ў наступнасць?

*

Дождж напаіў зямлю —
і вочы расплюшчыліся ў зямлі
і ўбачылі неба.

*

Стары мураваны дом:
становіцца ён з гадамі
усё больш адметны,
усё больш сапраўдны
і ўсё больш жывы.

*

Дзівосныя рыбіны —
уначы
плаваєм у бязмежкы,
а ўдзень
блукаем па сушы,
шукаючы ў ёй
рэшткі страchanага бязмежжа.

*

Паўрасталі ў зямлю
замшэлыя камяні
з незразумелымі літарамі:
на зямлі
нікога не засталося,
хто змог бы іх прачытаць?!

*

Спрачающа людзі ў чарзе,
а ззаду,
за ўсімі,
стаіць самотнае неба
і ўсім уступав сваю чаргу.

*

У апусцельых дрэвах
пустое гняздо:
мінула,
пакуль яго ўбачыў,
лета.

Продак

Продак — пярэдні ў родзе, прадродак: у ім шчасліва супадаюць значэнні папярэдніцтва і роду.

На продку трymаецца парадак у родзе: ён апора ўсім тым, хто служыць супольнаму дабру, і дакор — калі гэтае дабро аддаецца на продаж і мяняецца на дабрабыт.

На колькі крокай, на колькі каленаў, на колькі спадкаемцаў павялічваецца род, на столькі крокай, каленаў і спадкапераемцаў продак адсоўваецца ў даўніну, у цемру, у старажытнасць, быццам рухаецца разам з дрэвам — і процілегла руху самога дрэва — ва ўсё большую глыбіню карэнне гэтага дрэва.

Продак не разумны, а пратараразумны, не відушчы, а пратавідушчы: прадоўжаны ў бясконцую прастору прыроды, ён становіцца роўны багам і, прадбачачы ў дымнай імgle наступнасці сваіх далёкіх нашчадкаў, прадракае ім іхнюю долю і дорыць ім свой «прадракунак» — вонкавае і ўнутранае падабенства з самім сабою, дзякуючы якому яны заўсёды будуць адрознівацца ад іншародцаў, ад іншапродцаў.

Хвіліна

Як за хваляй паўстае і прысутнічае ўсё мора, так за хвілінай паўстае і прысутнічае ўвесь час, і тое, што адбываецца ці здараецца ў хвіліне, адбываецца і здараецца ва ўсім часе.

Хвіліну немажліва ўгледзець, але на ўсім яна пакідае свае звліны, свае ініцыялы.

Хвіліна ўяўляе, што яна вольная ад усіх з'яў і рэчаў, але як толькі яна намерваецца гэта давесці ім самім, яна пераконваецца, што яна з імі звіта і знітавана, што яна іхняя.

Хвіліна — «хіліна»: яна, як Ахіл, валодае боскай моцай, але таму, што яна выхілена з гэтай моцы, яна, як Ахіл, гэтаксама і хілая і таму хіліцца ў заняпад.

Хвіліна можа доўжыцца не болей імгнення, а можа займаць доўгія гады, і калі наракаюць на час, што ён ліхі, гэта, па сутнасці, наракаюць на хвіліну, і калі хваляць час, што ён добры, што файнны, гэта хваляць яе — хвіліну.

Твань

Твань — «двань»: у ёй змяшаны, знітаваны, не разатнуты на дзве паставы, на два «ставы» вада і зямля, світанне і змярканне, і боскае дыханне яшчэ не дакранулася да яе.

Твань процілеглая зямлі: на яе нельга абаперціся, але процілеглая і вадзе: па ёй нельга плысці.

Калі асяродак зямлі сярод вады — выспа, то твань — выспа, вывернутая на левы бок, антывыиспа.

У ёй жывуць «левыя» істоты: чэрці, балацянікі, дрыгвенікі, тваневікі.

І сама твань — істота, у якой нават не «вынатаўаны», не выяўлены ні рукі, ні ногі, ні галава, ні тулава.

Твані латва выпільноўваць, захопліваць і паглынаць усё, што прытульваецца да яе, бо ўся яна адначасова і рукі, і ногі, і галава, і тулава.

Абрус

Абрус засцілаецца на стол — на брус, аблягае яго, надае яму іншы, чым ён меў дагэтуль, статус — святочны, убраністы.

Ён своеаблівы абраз, які далучае прысутных да не абы-якой справы — да стравы, да вячэры, да трапезы, асвячаючы і баслаўляючы яе.

Абрус палатняны, ільняны, русы, бела-русы з вішнёвымі, малінавымі ці бруснічнымі ягадамі чырвані — і ўсіх тых, што сядзяць вакол яго, па яго абрыйсе, па яго беразе, ён абручае сабой, асяброўвае, і ўсіх надзяляе шчаслівай магчымасцю брадь сабе не толькі ежу, не толькі прысмакі, але разам з імі самую ягоную добразычлівасць.

У адрозненне ад торбы і скрыні, абрус нічога не ўтойвае, нічога не пакідае на чорны дзень, ён адлюстроўвае і «правобразіць» той белы і русы дзень, тое вялікае свята, калі ўся зямля засцелецца абрусам прыязнасці і сяброўства і ўсе людзі — Петруси, Габруси, Карусі і Марусі,— адхінуўшы брустверы і землятрусы, хаўрусы і бурсы, нанава сустрэнуцца і пазнаёмацца паміж сабой.

Калода

Калода няўклюдная, але гэтая няўклюднасць укладваецца ў яе, нібы яе код, і калі склюд, долата і сякера, намерваючыся надаць калодзе людскі выгляд, бяруцца згладжваць і злагоджваць яе няўклюднасць, калода «раскаладжваеца», пераўладкоўваеца ў нешта адрознае ад сябе — у кадаўб, карыта, а то і ў лодку.

Калода не памятае, адкуль яна і куды: яна ляжыць, уладзіўшыся ў калдобіне, якую сама себе выбіла ў доле паводле сваёй вагі і свайго абёму, і слухае, як яе бэсціць і лае кудлаты бадзяга-вецер: калода — лайдак, што адно толькі вылежвае бакі, калода — кладка, па якой ніколі ніхто не ходзіць, калода — клад, з якога няма чаго ўзяць,— і, быццам калоідам, поўніцца горкаю думкаю аб сабе.

Аднак над ёю кружацца пчолы, упрошваючы, каб яна згадзілася стаць для іх котлішчам, аднак да яе падступаеца глыбіня, даводзячы, што без калоды не можа быць і калодзежа, аднак яе абсядаюць кодлам, нібы яны калядуюць, грыбы-апенъкі, і залацістагаловы певень у апошнія вокамгненні свайго жышця, як да самай роднай істоты, прытуляеца да калоды.

Дрэва

Чалавек жыве ў хаце, дрэва жыве на сваім водрубе, але іхня лёссы пароднены і паяднаны жыщци.

І калі жыщё аднаго адрываецца ад жыщца другога, то аднаму робіцца няўтульна і дрэнна, а другога падточвае верад: няўжо я жыву проста так, ні для кога, дарэмна?

Дрэва ўсяго сябе аддае ў дарунак: калі яно цвіце — разлівае водар, калі зелянне — хавае ад спёкі, а потым, у верасні, і самую лістоту, якой яно ахіналася ў траўні, паволі раскідвае па наваколлі.

З дрэва — плады, з дрэва — дровы, але, можа, самае дарагое, што дрэва дае чалавеку, гэта сам — бескарыслівы і самаахвярны — спосаб давания: у ім — свято, у ім — хараство, у ім — здароўе.

Чалавек ва ўсім давярае дрэву, а дрэва, што б ні здаралася з ім, усё дароўвае чалавеку.

Яно яго павадыр: яно ідзе са старажытнасці, з «дрэўнасці», і вядзе чалавека не ў пространь, дзе гаспадараць дарвінаўскія дэрываты, а ў праўду.

І нават калі чалавек памірае, дрэва становіцца тым чаўном, у якім — разам з ім — ён выспраўляецца ў незваротнае вандраванне.

Весніцы

Весніцы — вес(т)ніцы: яны падаюць сенцам і хаце вестку аб тым, хто ідзе, хто неўзабаве «ўвесыціца» — аб'явіцца ўвесь.

Сярод паважных і нетаропкіх варотай і брамаў весніцы лёгкія, весніцы спеўныя, быццам сініцы сярод галубоў і галак.

Прымацаваныя да плата, весніцы вісяць, чакаючы, калі іх крануць чылесыці зацікаўленыя рукі, калі яны змогуць весці.

З усімі порамі года весніцы маюць цесныя зносіны, але з вясной — найцяжнейшыя: і хоць весніцы панявечыліся ад ветру, збуцвелі ад слаты, спарахнелі ад зрухаў часу,] ім сніцца заўсёды адзін незабыўны той самы сон, што яны з вясною — вечныя равесніцы.

*

Імжа на дварэ.
Нібы дзеці,
якіх не пусцілі гуляць,
да акна
прытуліліся памідоры.

*

Сярод зялёных кустоў
язміну і бэзу
зялёная лаўка.
Якой яна стане самотнай,
калі ападуць лісты!

*

У старажытным парку
раптоўна ўзляцелі
гурмой вароны:
нібы жывая істота
ў галінах вагаецца крык,
упсуджаючы ўсё навокал.

*

Які агромністы дом!..
Тут што ні дня
то свята,
а то жалоба.

*

Аркуш паперы —
аркуш жыщця:
забіраецца час,
збіраюцца знакі.

*

Усё змясцілася ў майм целе:
безліч вякоў,
безліч жыщцяў,
а сам я —
не.

*

Яшчэ не світала —
прастукацелі па вуліцы
нейчяя крокі.
Пра што яны гаварылі?
Нешта і пра мяне.

*

Дрэвы ўскрай прорвы:
стаяць —
бы схапліся ў бітве з лёсам:
лаакаоны.

*

Са старажытнага бору
насоўваецца змярканне.
Ці — старажытнасць?

Зброя

Таго, хто бярэцца за зброю, зброя таксама забірае і абавязвае, каб ён укладаў у яе сваю змогу, сваё ўменне, сваё жыццё.

Зброя пад забаронай: да яе нельга звяртацца, каб адпалаціць за крыўду ці за абразу, нават калі свярбяць рукі, але калі да яе звяртаецца той, хто крыўдзіць і абражжае,— яна найлепшая абарона.

І з аднаго, і з другога боку зброя з'ядноўвае ўсіх, як сяброў, як братоў, але паміж самімі гэтымі бакамі развор? вae баразну баравацьбы.

На зброй зазубрыны, аднак вызвоńвае ў ёй старадаўняе — «зубрынае» — высакародства бронзы.

Зброя: на полі бою разбураны бор целаў, над полем бою аброзовы рой душаў.

Парог

Парог перагаворваецца з мінулим і з будучыніяй, але сам ён «парожні».

Парог — нарог, якім пераворваецца надвое катэгорыя прасторы і катэгорыя часу; рог, за які чапляюцца крокі; пагорак, аб які спатыкаюцца, прылітаючы зблізку, віхура і, прылітаючы здалёк, ураган.

Любая дарога пачынаецца ад парога і парогам канчаецца.

На парозе ацярушваецца прах.

З парогам спрагаюцца параграфы руху і нерухомасці.

І прага, якая вядзе чалавека па свеце, мае сваёю мэтай парог.

Парог — наш «рок»: мы стаім на парозе — на самым няўстойлівым, на самым «парушаным» месцы, але на ім здабываецца перамога.

Пачатак

Пачатак відушчы: ён мае ўнутраныя вочы, і нібы сонца — праменне, і нібы ручайну — крыніца, вытачае з сябе сваю іннасць — час, і гэтакім чынам чапае ўсё, што адбываецца потым.

Пачатак — «пачасак», і «чат» — час: ён дзейсніца пад знакам чатыры і з таго «напачатку», калі Бог стварыў неба й зямлю, рухаецца ў свой канец, дзе здымоўца з таямніцаў пячаткі і дзе чатыры апакаліптычныя істоты: леў, бык, чалавек, арол,— тлумачаць загадку сфінкса.

У пачатку супадае цот і няцот, нашчадак і прашчур, цэлае і частка, і сярод воклічаў роспачы і незлічоных «чamu?» толькі адзін ён — пачатак — нязрушаны і трывалы, як шчыт.

Пачатак — «нашча», пачатак — «яшчэ», ён чысты ад хібаў і ад скажэнняў, і ўсе наступныя поры дня, поры года і поры жыцця, абуджаныя ім ад спячкі, пачціва ўслухоўваюцца ў яго слова і чытаюцца з аглядкаю на яго: ад пачатку.

Ступа

Конь тупае ступою, і, у адпаведнасці з тым, які тут топас, якая тут тапаграфія, яго ступа то спутаная, то с[^]абодная.

Аднак ступа ступы не залежыць ад гэтай — топкай ці тупкай — тапаграфіі, яна ў яе свая, і свой рухавік — памяло, і свой пілот — баба-яга, ці, па-іншаму, ёга; ступа ляціць, і расступаецца перад ёю адлегласць, і верталёты-«цольпаны», «Ілы» і «Тупалі», калі сustrакаюцца з ёю, захапляюцца ёю — для іх яна выступ у наступную рэчаіснасць, уступ у бясконцасць.

Але калі ступа пачынае сама захапляцца сабою, яна робіцца сапсутаю і са сваёй ступені спадае на той план быцця, дзе пануе побыт.

Ды за лясамі, рэкамі, стэпамі ёсць у ступы свае сваякі і свае заступнікі — ступы-бажніцы, якія нястомна пытаемца ў наступнасці: «Дзе пуп зямлі?» і якім наступнасць нястомна адказвае: «Пуп зямлі — ступа».

Сонца

Лацінскае sol — квінтэсценцыя свету, соль рэчаіснасці.

Нямецкае Sonne знае сэнс (Sinn) усіх з'яў; яно ззяе, як звон, і, як звон сваю звонкасць, выпраменявае сваё ззянне, свой «зной», сваё знанне-распазнаванне.

Стараславянскае слънцые сланяеца ад небасхілу да небасхілу: у ім тая няспешнасць, тая ленасць, якая дазваляе ўсім істотам адчуваць сябе далучанымі да лона вечнасці.

Італьянскае sole ў арый жыцця выконвае сольную партыю.

Рускае солнце пасылае свае пацалункі ўсім аблічкам (лицам), але сланечнікам (подсолнухам) — найахвотней.

Беларускае сонца — прывабны, бяскo цы сон, які ўсім сніцца адначасова.

Чэшскае slunce лунае па самай строміне неба, замкнёнае ў абалонцы — у «лунцы» — смуглі, месяцавасці («луннасці»).

Славацкае slnko ласкавае і ўсяму, што ёсьць у людзях ласкавага, яно адслонена як акенца.

Сербскае сунце з сумай горкіх і кіслых высноў сунецца ў восень, ведаючы, што там яны высপеюць у ласункі.

Літоўскаяе saule насяляе ўсе сялібы, увесь свет — і свет называеца яго імем pasaulis.

Сарочка

Сарочка творыцца з сораму: калі Адам і Ева зразумелі, што яны голыя, яны паспляталі сабе з лістоты ўборы, якія змаглі б засланіць ад боскіх вачэй іх галечу.

Ці яна крамная, ці шараковая, ці, як у Індыі, сары, сарочка — родавы знак чалавека, ён ёю «сурочаны».

Ён можа выбраць сабе сарочку, якая яму падабаецца, змяніць яе, здзець, і гэтым ён розніцца ад усіх іншых жывых істотаў, чые «сарочки» намёртва зрасліся з целам: каб скінуць іх — трэба памерці.

Выгнаны з раю, чалавек скіроўваецца ўпрочкі, у вонкавы свет, дзе ён будзе жыць па-сірочы і дзе адзінаю рэччу, якая яму застанецца як спадчына і як напамінак пра страчаную айчыну, будзе сарочка.

Прыкмета: хто родзіцца ў сарочцы,— шчаслівы.

Смяротны праклён: «Хай не чапае цябе сарочка!»

На таго, хто не мае сарочки — ці, можа, дакладней, сораму — сварыцца вешчая птушка сарока.

І толькі ў сарачыны, праз сорак дзён пасля таго, як чалавек пакладзецца ў сырую зямлю альбо ў саркафаг, чалавечая душа канчаткова «рассурочваецца», «рассарочваецца» і, вольная ад прыцягнення ўрочышча ценяў, паварочваецца да зор.

Нітка

Нітка танюткая, а апранае яна ўвесь свет: з яе ткуцца мітка-лёвыя кашулі, наміткі і тунікі, а калі гэтая нітка — канцель, то і слуцкія паясы.

Нітка — ні я, ні ты, ні яны, аднак яна да кожнага датыкаецца, з усімі кантактue і ўсіх нітуе ў кампанію, у талаку, у людскасць, і таму кожны — і я, і ты, і яны — становіщца нейкім чынам усім астатнімі.

Тэзіс высноўвае: так; антытэзіс: гэтак; а нітка знаходзіць яшчэ два пакінутыя станы, два прамінутыя «паўстанкі»: і так, і гэтак — ні так, ні гэтак, без садзейнічання якіх немагчымае пранікненне ў скінню сінтэзу.

Чалавек блукае па лабірынце жыцця, не ведаючы, што яго напаткае заўтра і паслязаўтра і дзе ён спаткаецца з Мінатаўрам, але нітка ведае вынік, і, трymаючыся яе, чалавек не ўпадае ў паніку, не нікне, а кіруецца наперад — туды, дзе яго чакае багіня перамогі Ніка.

*

У паасткаў-клёнікаў
такія ж сапраўдныя,
як і ў вялікіх кляноў,
лісты
i — такая ж сапраўдная восень.

*

Cейтае —
так паволі,
так неахвотна,
нібы засталіся на цэлым свеце
насельнікамі адно толькі
шэрыя камяні.

*

Прачнуўся ўночы:
на чорных дахах
крагася жоўтая поўня,
кагосьці высочваючы —
ци не мяне?

*

Зялёны мох на страсе —
песнастей зялёны
асенняму хмураму небу.

*

Да каменя прытуліўся
жоўты кляновы ліст —
хочацца стаць каменным?!

*

У вокнах
запальваеща свято.
Хто праходзіць узбоч дамоў —
зазірае ў вокны,
хто ўнутры —
засланяе вокны.

*

*Быццам само чаканне
ўвасобілася і стала
постацю —
дрэва на гарадскім прыпынку.*

*

*Глухія завулкі.
Бляклыя ліхтары.
Хаваецца рэдкі прахожы
ад цемрадзі ў светлыню,
ад светлыні — у цемрадзъ.*

*

*Застаўся вісেць на сияне
пажоўклы
леташні каляндар:
гэткія самыя дні,
гэткія самыя тыдні,—
а ўсё ўжо не гэтак.*

Пячора

Пячора — як слімаковая ракаўка і чарапашы панцыр: у ёй туліцца жыццё, якое яшчэ не здольна быць сам-насам з вечнасцю і бязмежнасцю: яно мае патрэбу ў тым, што яго абмяжоўвала б, што яго ахоўвала б ад небяспечнай рэчаіннасці і такім чынам захоўвала для наступіннасці,— у прасторы, якая была б яму ўпору.

Пячора — прарочыца: у яе чэраве назапашваючы магчы-
масці, песьціца «чалавекасць», датворваецца чалавек, паўтараючы
сабой прызначэнне і долю пячоры: як і яна, ён у рэштце рэшт
вычэрпваецца і адпрэчваецца, становячыся проста чэрапам, у
вачніцы якога будзе ўглядца будучы Гамлет.

Сваёй пашчай пячора ўчаперваецца ў вонкавы асяродак — у
пясчанік, а сваёй прарочасцю — у чалавека, ва ўсе пяць яго
адчуванняў.

Месцазнаходжанне пячоры ва ўчора, у пазаўчора, а можа,
нават у пра-ўчора.

У пячоры гарыць вогнішча: на ім нешта смажыцца, нешта
пячэцца.

На яе сценах скачуць чарайнікі — чырвоныя водсветы і
чорныя водцені, і самі яны спярэшчаны пячаткамі «чалавекасці» —
почыркамі і рысамі.

Вакол пячоры блукаюць пачвары.

У пячоры спяць прашчуры.

Драбіна

Драбіна ўздымае ўгару не адразу, а паступова, паслядоўна, па драбку, па драбніцы, па драбніне, і той, хто драпае ѹща і цярэбіца па ёй, узгадняе свой рух з «драбнінамі» — прыступкамі: спачатку — асягаючы кожную з іх, а потым — адпіхваючы і робячы іх такім чынам сваёй апорай.

Але чалавек таксама, па-свойму, драбіна, і прыступкі ў ім — жывыя істоты: рыбіна, птушка, жывёліна; яны існуюць у ім як этапы яго эвалюцыі, як яго патаемныя зоны.

Ён лучыць сабою зямлю і неба, пачатак і завяршэнне, і тое, што сёння ён набывае, ён заўтра траціць, што пакідае, тым узвышае ѹща, а што намервае ѹща затрымаць, тым рабыніцца, тым рабуе ѹща.

Усе чалавечыя ўчынкі, наробкі і дасягненні спрагаючы па шкале драбіны: без яе яны бязметныя спробы, без іх яна дарэмная сухадрэвіна, счаўрэлья сукі-рабрыны.

Драбіна — містэрыйя, абрад, прысвячэнне ў будучыню, а будучыня падказвае чалавеку, што — каб не збіцца з дарогі дабрыні — трэба слухацца драбіны.

Прымхі

Прымхі прачынаюцца ў прыщемках, калі свято — ужо не свято, і цемра — яшчэ не цемра.

Прымхі — духі сівой, «мхлівай» даўніны, якія твораць сваю імшу ў храме цяпершчыны.

Іх нельга ўспрымаць думкаю і акрэсліваць моваю: яны аб'яўляюцца і атабарваюцца на ўскрайку думкі, на ўзмежку мыслення, у сутарэннях мовы, як іхні прымешак, як іхні прыметнік: яны — пры-думкі, «пры-мысы», пры-маўкі.

Прымхі — сялянскія, хатнія, «прымацкія», гэткія ж, як мяхі з жытам і як мышыны шоргат.

Прыхаманлівыя, нібы гульня ўяўленняў, прымхі прымаюцца на веру, але прынятые, праймаюць — «прыімхаюць» — сабою, як мох саламянную страху, чалавечас бытаванне і прымушаюць яго ва ўсім, быццам з прэм'ерамі, раіцца з імі, з прымхамі.

Год

Год — бог (Gott): ён усё ўмяшчае, усё змяняе, усім кіруе, на ўсё накладае свой адбітак.

Рухомы і круглы, нібы карагод, год апяразвае повяззю згоды канец і пачатак, годзе і кагадзе, і тое, што аддаляеца, загадкавым чынам набліжае зноўку.

Не стары і не малады, год доўжыцца заўсёды, не аддзелены ад гадзін, дзён, тыдняў і месяцаў, але і не зводзячыся да іх.

Год добры, год годны: ён дагаджае ўраджаю і гадуе гавяду, спагадае кволаму і ўлагоджвае дужае, усталёўвае над зямлёй пагоду і адварочваеца ад непагадзі і нягody.

Год аб'яўляеца ў нагодах і пакідае згад аб сабе ў прыгодах.

Гаршчок

Гаршчок — «харшчок»: у ім гатуеца харч, і ў кожнай харчэйні кожны госьць з нецярпеннем чакае яго з'яўлення, і ў кожным хаўрусе ён свой.

Але гаршчок свой і ў самым пекле, у самым сквары, у самай гарачыні — у печы, дзе ён прымае вогненнае хрышчэнне і дзе здабывае непараўнаны гар.

Гаршчок чорны, нібы ён купаўся ў гразі, але гэта чарната загару — і адмывацца яна не хоча.

Адны кажуць, што ў гаршкі добрая доля, бо самае спажыўнае, што ёсьць у хаце, аддаецца яму, у яго «горшчы», другія — што горкая і гарапашная, але сам гаршчок уважае, што яна не лепшая і не горшая, чым доля ў астатніх рэчаў, адзінае: часам яна бывае спарожненай да самага дна, а часам напоўненай з самым верхам — з «гарышчам».

Воблака

Быццам вандроўнай выспа, воблака блукае па паднябесці і па-над зямлёю, не могучы апусціцца на самую зямлю і ўзняцца ў самое неба — яно трывала «заблакавана» абодвумя бакамі.

Няма ніводнай мясціны, ніводнай вобласці, дзе б воблака не пабывала і якую б не кранулі яго «воплакі», але найболей прывабліваецца воблака абалонамі рэк: і Об, і Обаль, і Абалянка сунімаюць воблака, суцішаюць, наталяюць і «аблакаюць» у новае аблачэнне — трохі белае, трохі блакітнае, трохі бухматае і трохі воблае (круглявае).

Воблака не мае нязменлівага, «пашпартнага», вобліку, і, можа, таму, паклаўшыся на зямлю, людзі ўглядаюцца ў воблака не толькі вачамі, але самою сваёю душою, бо, як і воблака, душа — блукальніца.

Нехта, бывае, кажа, што воблака добрае, нехта наадварот,— што благое, але само воблака пастаянна аддаляецца ад нітак гэтых меркаванняў; яно — нібы нябесны клабук, прызначаны, каб уянчаць увесь «клубок» — нашу зматаную з супяречнасцяў планету.

Каса

Каса — косая, аднак там, дзе яна праходзіць, застаюцца чистыя, без касмыкоў, касынкілугой і роўныя каснікі пакосаў.

Каса не спакушаеца славай і не выстаўляеца напаказ: яна толькі першаю, у расу, каштуе тыя «смакосы», якія пасля будуть каштаваць каровы і козы.

Каса касуе ўсё, што ўзводзілі вясна і лета: яе кранае не краса званцоў, касачоў ці каласоўнікаў, а косінусы і катангены стасункаў з імі.

Пасада ў касы каставая — ад Касандры: яна прадказвае ўсім аднолькавы лёс і сама ж вершыць яго.

На касу, як на смерць, касавурацца гусакі, на касу сыкае асака, яе кусаюць камяні, ад яе адкасоўваюцца кусты, але, вітаючыся з ёю, касу ксціць касец Ясь і — развітваючыся з ёю — касінер Кастусь.

*

Дарога спрачаецца з бездарожжам,
але самалёт,
які ад зямлі адараўваўся,
ужо не залежыць ад бездарожжа
і не належыць дарозе.

*

Леташнія аб'явы:
чытаюць іх адно толькі
вецер і даждж,
пакуль
не прачытаюць дарэшты.

*

На небе ўзышоў
вусцішны,
даўні,
відущы месяц —
і распазнаў мяне
ува мне.

*

Убачыў на вуліцы, у прыцемках,
чалавека,
надзвычай падобнага на майго —
ужо нябожчыка — бацьку.
О, як мне хацелася
ўслед за ім пайсці,
о як мне хацелася папытацца:
хто ён!..

*

Акрыла наўколж шэррань:
кветкі паніклі,
камень зацвіў.

*

Асыпалася лістота:
бязмежжа
бачыць душу.

*

Дачакаўся начы,
каб ісці
у ёску тую самому.
Дарога,
ці памятаеш мяне?!.

*

Кладка на гразкай дарозе –
нібы падаёс
руку незнаемы сябра.

*

Гусіныя крыкі
ў асеннім полі:
заўтра — зіма?

НОЧ

Ноч перайначвае рэчаіснасць: утойвае відавоч-нае і ўвідавочнівае патаемнае.

Учора — вечар, заўтра — раніца, сёння — дзень, і толькі нач не мае свайго адпаведніку, які азначыў бы яе месца ў часе: яна — прысутнасць адсутнасці, нішто, ніякая, нічья.

Ноч змыкае людзям вочы і адмыкае новыя — не бачныя для вачэй — далячыні.

Уначы, знітоўваючы зямлю і неба, палымнеюць знічы, коцяцца, знячэўку сарваўшыся з зорных галінаў, знічки, а ў неабсяжных ночвах нябёсаў плавае месяц-човен.

Ноч як нябыт: хвіліна ў ёй не адрозніваецца ад вечнасці, пакута ад шчасця, пачатак ад завяршэння, набытак ад страты, і калі, скончыўшы свой чарапунічы сеанс, нач растае, свет паўстае абноўленым, «нашчым», перапісаным начыста.

Гутарка

Гутарка — гаспадарка, у якой усё ў зборы, усё ў гурце, усё зацікаўлена адно ў адным і ўторыць адно аднаму.

Яна грунтоўная, нетаропкая і доўжыцца звычайна не хвіліну і не гадзіну, а, як нейкі торг, як рада — да заўтра, да аўторка, бы таркай, пераціраючы ўсе меркаванні, здагадкі, здарэнні, чуткі.

Лепш за ўсё гутарка пачуваеца не ў горадзе і не ў мястэчку, дзе чалавека не здзівіш ні чалавекам, ні навінамі, а на хутары, дзе чалавек — падарунак чалавеку і дзе раскатурхваюцца нават самыя старыя ўспаміны.

У гутаркі свой лад, свой парадак, яна не тарабарыць дарма, як тара, а па-сакратаўску сааўтарнічае, узаемнічае, «сутарыць», частуючыся мяккім гумарам і моцнай маҳоркаю.

Плуг

Плуг паслухмяны, як слуга, і якой бы вымогі гэта яму ні каштавала, якой бы вялікай ні была яго натуга, ён не пакідае раллі, пакуль не «пераплыве» ўсё поле.

Перад плугам тупае конь, за плугам пхнешца араты, дя плуга матляеца пуга, але сярод іх усіх плугу належыць галоўная роля.

Аблогу і лугу, пакуль плуг не ўцягнеца ў сваю гулню, у сваю работу, плуг здаецца кволым і недалугім, але калі ўцягнеца, дык Гуліверам.

Плуг трymаецца такога вугла паводзін, які не дае яму выпасці ў плыткае і захраснуць у глыбокім.

Плуг перакульвае поле, рабячы ніжняе верхнім, унутранае — вонкавым, і гэтае перакульванне спрыяе зямлі рабіцца ўрадлівай, а яму — бліскучым, нібы само люстэрка.

Лёд

Вада ўтрымлівае ў сабе лёд як сваю істасць, як сваю патаемную патэнцыю, як свой летаргічны сон і ўсялякі раз, калі «прыціскаюць» абставіны, пералітоўвае іца ў яго.

Лёд літы, чысты, празрысты: дол, пад якім зімую казка, літаграфія, якая памятае лета.

У лёд умарожваюцца човен і лодка, але сам лёд — замкнёны палёт па гарызанталі, лодка, якая злучае ўсё берагі і ў адну і ту ю ж хвіліну знаходзіцца ў любым пункце палетку возера ці ракі.

Лёд апякае, як ёд, але ў ім — мёд літасці, якою ахойвае іца ўсё жывое ад лёзаў марозу і лютасці холаду.

Імя

Кожны, хто прыходзіць на свет, атрымлівае сваё імя.

Імя «імаецца» з самой чалавечай сутнасці і запісваецца — іматрыкулюеца — у книгу жыцця, каб усё жыццё той, хто яго мае, быў менавіты. Мяніеца імя — мяняюща матыў і тэма жыцця.

Імя — адзіная маё масць, якую чалавек заўсёды носіць з сабою; яно нават даўжэйшае за самое жыццё, і калі чалавек пакідае гэты свет, яно застаецца замест яго ці, калі больш дакладна, ім.

Каб ведаць, хто ты такі, мусяць ведаць тваё імя.

Ёсць імя — ёсць тая асоба, тая імасць, да якой звяртаюцца людзі і якая адгукәеца на гэтыя звароты, няма імя — і для ўсіх твая постаць нямая.

Імя ўсё чуе, усё спасцігае, усё ўспрымае, яго ўзносіць слава і паніжае ганьба.

І самы вышэйшы тытул, які можа мець чалавек, унутраны яго імам — імя.

Вежа

Апярэджваючы падзеі, вежа віжуе, што адбываецца за лесам, за полем, за паплавамі і нават далей, за мяжою самой зямлі,— у сузор'ях Вялікага Воза, Зайца, Касцоў, Вадаліва,— бо ад таго, што адбываецца сёння там, залежыць, што заутра адбудзецца тут, дзе жыве вежа,— у Міры, Камянцы ці Нясвіжы.

Вежа пастаянна папаўняеца свежым запасам пітва, свежым запасам ежы і свежым запасам ведаў.

Адзежа вежы прыгожая — з чырвонай цэглы.

Вежа абведзена чароўным кругам сцярожкасці, які разнасцежваеца толькі перад сваімі.

Вакол вежы блукаюць, вяжучыся ў паданні, хвала і звяга.

Важкая, нібы старажытнасць, і стромкая, нібы свечка, пастаўленая на падсвечніку ўзгорка, вежа відаць абсягу і неабсяжнасці, і што б ні варажыў ёй вечер, ні дажджыў дождж і ні снежыў снег, для вежы самае важнае служыць абсягу і прыналежаць да неабсяжнасці.

Вада

Вада валодае ўладаю павадыра: яна ніколі не застаецца на месцы, яна заўсёды ў РУХУ — альбо прасочваеца ў кладоўкі зямлі, альбо падымаетца ў зводы неба, альбо цячэ ў далячыні гадоў — і вядзе за сабою прыроду, надвор'е, людскую долю.

Вада жыццядайная: там, дзе яе няма, жыццё засыхае і чэзне, там, дзе яна льеца нібы з вядра, жыццё вымакае і нікне, а там, дзе яна «ўдойлівая» і дзе яе даволі, там жыццё «ўгадавочніваеца» возерам і ўвыдатніваеца аазісам, водар якіх адчуваюць зводдамі вярблюды, валы, каровы і іхня спадарожнікі — авадні.

Вада ведае пра людзей нешта настолькі глубокое, чаго яны самі не ведаюць, і, здольная замаўляцца, яна альбо спрыяе сваімі ведамі чалавеку, альбо — наадварот — вадзіць яму.

Вада — удава, палова раздвоенага адзінства, і, як Ізіда Азірыса — свайго загубленага брата і мужа,— яна шукае агонь, які паводле сусветнай волі ператварыўся ў яе процігласць,— але як толькі знаходзіць, агонь зноў гіне ў яе абдымках.

У сваіх бясконцых вандроўках вада, выпараючыся, супадае з паветрам, замярзаючи, супадае з зямлёй, аднак, пераадольваючи перашкоды, звады і крыўды, якія існуюць на свеце, яна не пакідае намаганняў трапіць у край свабоды і праўды і там супасці з тым, з кім ёй дагэтуль не выпадала супасці,— з агнём.

*

*Абапал гразкай дарогі
белыя лапікі,
белыя ініасветы:
сляды зімы.*

*

*Змяркаеца.
З маці пілгум ем дровы.
Быццам імгненні чыйгосъці жыцца,
чярушицыца пілавінне.*

*

*Над горадам,
дзе жыву,
падае светлы,
світальны,
вясковы
і заўтра ўжо тут не патрэбны снег:
заблудзіўся?!*

*

*Справы,
якія здаваліся неадступнымі,
адступіліся...
Вось ты і вольны,—
сказала ўранку душа.
А ўвечары дадала:
і лішні.*

*

*Нібы святочная ёлка,
ззяе
вокнамі новы дом:
ци за кожным — радасць?*

*

*Выпаў на досвітку снег:
бязмоўна
спявае наўколле.*

*

*Свеціцца
нізкае сонца ў вокны —
і постаци дрэй
блукаюць навобмацак
на пакоі.*

*

*Знямельня дрэвы
ахутаў спагадлівы снег:
ён — цёплы?!*

*

*Сам-насам з зімою:
вось і настала твоя пара,
сутонлівая яліна.*

Маланка і гром

Каб аперазаць паўнеба, маланцы дастаткова вокамгнення, вокаміргнення: яна амаль бязмежная ў прасторы — такая вялікая і амаль бязмежная ў часе — такая малая.

Яна вынікае з хмарнай імглы і, рассвятляючы гэтую імглу, дасягае найярчэйшага напалу.

Яна ўсюды паспявае, усё спасцігае, і людзі ёй моляцца, як святой, і называюць яе чалавечым імем: Малання, аднак і сама яна — малітва, яскравая малітва прасторы, якая, як людзі, мае патрэбу ў споведзі, ачышчэнні і прасвятыленні.

Маланка — ламанка: яна ломіць магутныя дрэвы і вымалёўвае трапятлівя — «ліхаманкавыя» — узоры вышэйшай — электрамагнетычнай — трыганаметрыі.

Маланка спакон вякоў маладая, яна вечная «муза»: калі яна гаворыць, пануе нямая ціша, калі замаўкае, пачынае гаварыць «гармата» — гром.

Гром агромністы: ён «ахорвае» бязмоўнае і пашырае імгненнае, палохаючы старых і малых тым, чаго ўжо няма, што ўжо мінула.

Гром — гурма і гармідар; пакінуўшы свае харомы, ён гоніцца ўслед за маланкай, за ўсё чапляеца, усё зрушвае, усё пераварочвае дагары.

Маланка лёткая, гром грувасткі, маланка маляўнічая, гром красамоўны, маланка — змест, гром — форма, маланка — інтуіцыя, гром — логіка, маланка — мелас, гром — рыторыка, маланка крэсліць граматы, адрасаваныя Садому і Гаморы, гром іх абвяшчае.

Маланка жне, гром малоціць, маланка — серп, гром — молат; яны такія розныя, такія непадобныя, але іх яднае гармонія.

Брат

Стараславянскі б р а т р ъ брытае каня і з ім едзе на раздарожжа, дзе ў розныя тры бакі разыходзяцца тры дарогі.

Старажытнаіндыйскі b h a t a r складае найвялікшы твор колішніх спраў — «Махабхарату».

Нямецкі Bruder руды: яго радуе, што ў яго ёсць бутэрброд і што ён завецца Рудольф.

Шведскі b r o d e r з барадой: атабарыўшыся, ён сядзіць каля броду і радзіцца са сваім радаводам.

Лацінскі frater, сягаючы да Афрыкі і Еўфрата, засноўвае там фарты.

Літоўскі b r o l i s бароніцца борам і лесам, ад бураў з усходу і захаду, мроячы аб той пары, калі яго роля ў ягоным лесе будзе залежаць ад аднаго яго.

Латышскі b r a l i s стаіць на ралі, абапіраючыся на зламаную раліну і разважаючы, што рабіць з яе — нарог, булаву альбо ліру.

Беларускі брат адною ратай свайго жыцця араты, другою — ратнік, адною — збірае дабро, другою — ратуе яго ад захопнікаў і рабаўнікоў.

Жарт

Жарт — арт, маастацтва, якое не лічыць сябе маастацтвам, жанр, які не ўважае сябе за жанр: ён нараджаецца ў гамане торжышча і ў засяроджаным жрэцкім атачэнні і, тыражуючыся на колькасць прысутных, робіць іх саўдзельнікамі свайго нараджэння.

Жарт уражвае, але не як варажнечা і варажба, а падружбакоўску, нікому не пагражаяочы, нікога не абражаяочы, і саматужнае журы, куды ўваходзяць усе, хто жадае (і нават хто не жадае), тут жа ацэнъвае, чаго ён, жарт, варты, ці не жорсткі ён і ці не парожні.

Жарт зграбны, жарт жававы: ён кажа праўду, не «рэжучы» яе, не «пражачы» і не зводзячы да жаргону.

Ён упрыгожвае варону, якая сядзіць на жэрдцы, пёрынамі жорава, і калі варона, зблітэжаная гэтакім неспадзянкам падарункам і ўсім сваім выглядам даводзячы, што яна не жораў, аддятае, тыя «жарт»-пёрыны застаюцца на памяць усім прысутным.

Гляджу, як рыжабароды дзядзька, стаўшы пасярод хаты, дастае з жарала рота (а не пажырае, што асабліва прыемна), нешта прывабнае, бышцам ружа, і яркае, бышцам жар,— жарт.

Рука

Рука ўбіраеца ў рукаво, а калі холадна, то і ў пальчатку ці ў рукавіцу: яны дапасоўваюцца да яе, аблягаюць яе, акрэсліваючы і выяўляючы яе вонкавую — струкаватую — структуру; сваю ж унутраную структуру рухомую, як ручай і рака, выяўляе яна сама.

Рука — «руха»: трэцяя асаба малой — унутранай — тройцы, яна ператлумачвае на мову рухаў і ўчынкаў, што кожуць дзве другія асобы — сэрца і разум, паведамляючы ім, у сваю чаргу, як іх разумев і слухаеца рэчаіснасць.

Рука — акуратніца: яна хоча, каб усё ў яе было акурат і, кіруючыся адна адною дапамагае адна адной мышца і выцірацца ручніком, пакаваць рукзак і адсыпаць з капшука курава для самакруткі, абручачца пярсдёнкам і грукацца ў браму нябеснага каралеўства, браць падарункі і даваць міласціну жабраку ды выводзіць на паперы крукі і кругі.

Быццам падручнік спрадвечнай навукі, у якім надрукованы нерукатворныя формулы і дыяграмы, рука адкрывае відушчаму ракурсу разуменія, што чалавеку ўручыла жыццё і што яшчэ намерваеца ўручыць.

Грошы

Грошы шукаюць сховішча, дзе б іх не бачылі лішнія вочы,— ці прыгаршчы, ці гаршчок, ці гарышча,— і аб сабе не гавораць уголас, а калі рашаюцца гаварыць, то — шэптам, шоргатам.

Адзін грош дробны, як гарошына, але калі іх многа — яны «гросы», і тады яны могуць і павучаць, і прадачыць.

Грошы ахрышчваюць грахі, але самі яны хрышчоныя сонцам — Хорсам.

Грошы вырошчваюцца з душаў рэчаў, але ўрошчваюцца ў чалавечыя душы: кім валодаюць яны — таго яны горшаць, хто валодае імі — таго яны ўхарошваюць.

Бераг

Бераг суправаджае раку да самага мора, сочачы ўдзень і ўначы, каб яна не спынялася па дарозе, не збочвала, не забы вал ас я пра мэту, aberagaючи яе самую ад яе памкненняў, ад яе нораву, ад яе пачуццяў, і разам з тым «па-стараверску» застаетца на аднойчы абраным баку, на аднойчы знайдзеным месцы, разважаючи пра асиметрычны закон Бэра, паводле якога рака заўсёды аддае перавагу аднаму берагу, і правяраючи гэты закон на сабе.

На беразе растуць бярозы і берасты.

Над берагам лётаюць ластаўкі-беражанкі.

Пры беразе бярложыщца Бярэсце: у ім берасцейцы п'юць брагу і пішуць берасцянья граматы.

А ўздоўж берага, па рацэ, плывуць чаўны-дубы, чаўны-берасцянкі і бярвёныплыты.

Рака хісткая, бераг устойлівы, рака — небяспека, бераг — абарона ад гэтай небяспекі, рака — бег, бераг — бог, і плыўцы, звязаныя стыхіяй, бяруццаaberуч грэбці да берага, і Берынгі, выправаўляючыся ў марскія і акіянскія падарожжы, сваім неабвешчаным гербам маюць яго — бераг.

Замак

Замак — замок: ён займае ключавое месца ў акрузе і замыкае яе сабой.

Аднак ён разамкнёны для злівы, пад якою ён мокне, для сонечных промняў, якія зазіраюць у яго вокны, для моху, які абламоўвае яго гзымы, для ластавак, якія ў прахонах яго скляпенняў лепяць гнёзды.

Замак імкненца ўсё ўведаць, запамятаць, зразумець: размaitую мазаіку жыцця ён зменьвае ў мазгаіку, а музыку — у музеіку.

Сваю знакамітасць замак маскуе, змыкаючыся з навакольныш асяроддзем,— з макакам! суседнай бажніцы, з вязамі, увязненымі ў зямнія нетры, з цыбатымі сцёбламі маку, якім усеяна блізкае поле.

Замак звык захоўваць свае таямніцы: ён з каменю і, быццам камень,— маўклівы.

Па залах замка блукаюць прывіды змовы і здані замаху.

*

*Снег сышоў —
і ўзышла
леташняя трава.
І што мне з вамі рабіць,
шматкі мінушга часу?!*

*

*Цягненца з каміна
і растае
дым у паднебі —
сцежка,
што не варочаецца назад.*

*

*На заінелым трамвайным акне
хтось напісаў:
«Я кахаю».
Усе пазіраюць на свет
праз гэтых слова.*

*

*Над вёскай,
утуленай у зіму,
зазяляла першая зорка...
І засталася яна ў душы
такой — неадлучнай ад зоркі.*

*

*Не спяшайцеся, кіламетры:
я ж яшчэ не прайшоў
гэты шлях
дуюшой.*

*

*На снежным узмежку
калышацца ссохлы быльнёг:
ужо не пужае сцюжа?!*

*

На рагу вуліц

*калодзежная калонка.
Да кожнага дому
яна мае сцежку,
для кожнага дому
яна свая.*

*

*Адліга.
Вяршаліны дрэў
намацваюць неабсяжнасць.*

*

*Падмерзла зямля —
стала суха,
сонца ўзышило —
стала слотна:
жыеву — нібыта іду
на раздарожжы сусветаў.*

Сякера

Сякера з сакрэтам: яна адначасова сталёвая і драўляная, кароткая і доўгая, крывая і простая, вострая і тупая, яскравая і цьмяная,— у ёй з'ядноўваюцца краі, супадаюць кроці, гавораць на адной мове карысць і кара.

Сякера мае справу з дрэвам: яна абцінае на ім сукі-раскірэкі, зганяе скрукуару, падсочвае, рассякае. Ёй карціць знайсці ў дрэве скрытае, «*sakrum*», а знаходзіць яна адно толькі «аскерыкі» — трэскі-аскепкі.

Калі сякера ўвіхаецца, калі яна прыскорвае спор, тады яна акраса працы, і скруха не можа яе скарыць.

Сякера хаўрусуе з усімі прыладамі, што «ўваскращаюць» свірны, цабэркі, крэслы, скрынкі, куфэркі, але сярод іх яна — кесар.

Рэшата

Як рэхваю кола, рэшата з усіх бакоў агорнута абручом; і калі ён не парэпаны, а ў сеццы-рашотцы няма прарэхаў, тады тое рэчыва, якое прасейваеца рэшатам, нібы заарыштаванае рэха, круціца і штурхацце ў ім, пакуль адна рэшта рэчыва дарэиггы не адрачэцца ад другой.

Рэшата нагадвае манету, што мае адзін толькі бок — рэшку, і таму займаеца яно адно толькі «палавіннай» справай, і таму вырашае яно адно толькі «палавінную» задачу.

І напалаўіну падобнае рэшата на нябёсы: калі яны ў спакоі, яны — шацёр, калі з іх цярушыцца снег ці даждж, яны — рэшата.

Птах

Раптоўны, нібы гром стрэзу (п-тах!), і поцемны, нібы згустак патухлага полымя, птах — выклік і нерухомай форме, і бясформнай рухомасці.

Ён прыляцеў са Старажытнага Егіпта, ад бога мастацтваў Пта — як яго пасланец, як яго патаемнае слова, як іпастась яго Духу.

Птах — адмысловы хатха-ёг: яго цела паслухмнянае любому подыху натхнення, ён дасканала валодае тэхнікай левітацыі, і зямное прыцягненне толькі дапамагае яму развіць закладзеныя ў ім «птах-чымасці».

Птаха хапае і на зямлю, і на неба, і хоць хата для птаха — зямля, на ёй ён спутаны, на ёй ён «пехацінец», які мусіць думаць пра тое, каб напакаваць свой «хатуль» і каб займечь свой катух.

Але выпхнуты моцай палёту ў неба, ён набывае другое — ці, можа, першае — дыханіе і, вольны ад хапатлівага клопату і ад высотнай пыхі, як роўны вітаецца з маладзіком і з ветахам, і зямля — вачамі сваіх шматлікіх «хацінцаў» — бачыць у ім і плаху, узнятую высока, і высока ўзняты свой дах.

Далонь

Далонь мае свае дарогі, пагоркі, даліны, і як бы далёка чалавек ні заходзіў, гэтыя дарогі, пагоркі, даліны, рухаючыся і акрэслівуючыся самі, дазваляюць яму заходзіць яшчэ далей.

Далонь — боскі падарунак, што даўся ў самую руку, у дзве руکі, каб чалавек усё жыщё меў яго з сабою і каб глядзеў у яго, нібы ў карту альбо ў люстэрка.

Калі сустракаюцца людзі, яны падаюць і адкрываюць адзін аднаму далонь.

Далонь — дол, які супадае з лонам.

І доля, нібыта па эталоне, звярае свае паводзіны па далоні.

Лапата

У лапаты багата клопату: яна садзіць у печ на сваёй лапе-
далоні хлеб, зграбае апалае лісце, пад хаты, хлявы і палаты «латае»
пляц, маючы плату за гэта не ў талерах, літах ці латах, а ў тым, што ёй
гэта латва, што ёй гэта прыемна рабіць.

Лапата падобная і на лапаць, і на лопух, але калі лопух,
ціхмяна альбо лапочучы лапушынамі, усё жыщё застаецца стаяць на
тым самым месцы, дзе вырас, то лапата, «урастаючы» то ў адно, то ў
другое месца, падрушвае яго, пераварочвае, перамяшчае; і калі хада
лапаця «тупая» і топчацца па паверхні глебы, то хада лапаты
«ўклыпваецца» ўглыб.

Лапата адкапала з-пад напластаванняў часу Вавілон, Трою,
Паталіпутру, і ўсё, што калісьці прапала, ці патанула, ці растапталася,
вяртаецца нанава ў свет праз рупатлівасць лапаты.

Шлях

Шлях вынікае з самой чалавечай сутнасці і не выміраеца ні гадзінамі, ні кіламетрамі: ён не аддегласць, а «далегласць» — лінія адпаведнасці між вонкавым і ўнутраным, зямным і зорным, мусовым і вольным.

Шлях ураўнаважваеца на шалях чалавечай хады і, ураўнаважыўшыся, ушляхетнівае чалавечыя памкненні. Калі ж чалавек, падбухтораны шаламі, ухілецца на іншыя шляхі, «шляеца», яго памкненні марнуюцца і не атрымліваюць таго, што іх жывіла б і апраўдвала б — шолах і зык водгуку.

Шлях не павольны і не хуткі, а паслядоўны, «пешы», і той, хто ішоў і ідзе па ім, заўсёды ідзе першы раз, як на сяўбе, вылешваючы яго дукатамі і шэлягамі сваіх учынкаў.

Быццам шво, што змацоўвае вонратку, каб яна не распаўзлася на лахманы, шлях, злучаючы між сабою мінуўшчыну, цяпершчыну і будучыню, змацоўвае само чалавечае бытаванне на зямлі, пакідаючы яе, нібы яна лішняя, ззаду і зноўку адшукваючы перад сабой.

Мост

Мост засноўваецца на процілегласцях і, састыкоўваючы раз'яднаныя берагі, «ост» і «вэст», уяўляе сабой не мясцовасць, а свядомасць мясцовасці — пастаянны нястомны палёт над прадоннем, над стромаю, над глыбінёю, у атмасферу цэласнасці і адзінства, у космас.

Мост не масціты, але змястоўны: на ім збіраюцца разнастайны «госці» — раздум, каханне, смутак, помета, і мост, валодаючы мноствам «могстваў», усіх іх атэстуе паводле іхняга чыну, іхняга мастакоўства.

Быццам востраў Патмас, дзе апостал Іаан пісаў свой «Апакаліпсіс», мост мае свой самастойны і асаблівы статус: ён у вадзе і ўзнесены над вадою, ён на сушы і ссунуты з сушы, ён у паветры, але мае форму квінтэсенцыі паветра — вяёлкі, ён яшчэ прастора, але ўжо і час.

Мост здзяйсняе містэрый: пераводзіць таго, хто ідзе, з аднаго паўсвету ў другі паўсвет, з аднаго паўстановішча ў другое паўстановішча, з адной паўнаступнасці ў другую паўнаступнасць і, пакуль доўжацца гэтыя пераводзіны, вызывае таго, хто ідзе, ад уплыву палавіннасцяў — каб з двух паўсветаў змог утварыцца ўвесь свет, з двух паўстановішчаў — усе становішча, з дзвюх паўнаступнасцяў — уся наступнасць.

*

*Пачатак вясны —
сустрэча
усіх порай года.
Хто яшчэ ходзіць у шапках зімовых,
хто — ужо ў летніх,
а хто — наогул без шапак.*

*

*Паляць у садзе
леташнюю лістоту.
Дым
лашчыцца да галінаў:
родны?!.*

*

*То хмары, то сонца...
І гэта ўсё,
што даюць нябёсы?!.
І гэта ўсё,
што чакаецица ад нябёсаў?!.*

*

*Чарнеюць на схіле
палосы і плямы:
аўтапартрэт агню.*

*

*Разводдзе.
Быццам чыясьці рудая шапка —
стог сена ў вадзе.*

*

*Не бойся, муха-нязграба:
хіба я стану сягоння
цябе чапаць,
калі зіма перажыта?!.*

*

*Подмерзла дарога:
нібы нерухомыя лодкі,*

на ёй засталіся нашы
ўчорашия сляды.

*

*Стайўся за дрэвам —
і для половы свету
стаў толькі дрэвам.*

*

*Натрапіў у кнізе на захаваны
даўні белет цягніковы:
не ведае ён,
дзе я быў,
не памятае —
куды ездзіў.*

Пчала.

Пчала нікога не чатае сама, але калі нехта чатае яе альбо той церам, у якім жытлue яе радзіна, яна не шкадуе жыцця, караючы — і лечачы ад сваволі — крыўдзіцеля, апякаючы яго сваім роспачным пацалункам.

Пчала — чалядніца працы, і на чале летняга дня, ведучы яго за сабою, яна вылятае ў поле, у луг, у сад, цешачы іх сваім прылётам, тым, што пачаўся дзень і што яна, пчала, пачала паломнічаць.

Увесь дзень пчала зносіць у вулей, у яго каморы, падпечкі і начвы, праз яго чалеснікі і атворы, тое, што яна возьме ў поля, у луга, у саду,— узятак, і тое, што яны ёй дадуць,— уздатак, адводзячы адпачынку ноч.

Пчалу нельга забіваць: яна — пЧАла, у ёй захоўваецца чалавечы пачатак, і людзі шануюць яе, як чалавека.

Пчала мае справу з самымі прыгожымі, з самымі чулымі, з самымі духмянымі стварэннямі — кветкамі, але ў глыбіні яе існавання тоіцца плач.

Барана

Барана — з бору: забраная адтуль, яна ўсё роўна не згаджае ща са сваёй абрачнай роляй і абараняе ща рукамі і нагамі ад прымусовага абрачніцтва.

Засята, «па-барановаму», барана ўпарціша руху: яе валакуць, пераадольваючы яе натуру, яе супраціўленне, але якраз дзякуючы гэтай упартасці і гэтаму супраціўленню робіцца работа.

Барана драпае, раніць, скародзіць, вя'рэдзіць, «бурыць» поле і такім чынам бароніць яго ад няўроду.

Усякае поле для бараны — поле барацьбы, поле «брані».

Сон

Калі пагасае дзень і дзённае сонца заходзіць на адваротны бок чалавечага існавання, з таго, адваротнага, боку ўзыходзіць новае сонца — сон.

Насеннем сну засяваеща людское сёння, ім жыватвораща ўсе істоты, усе асобы, усе персоны: так, з боскага сну ўтварыўся Адам, так, з Адамавага сну ўтварылася Ева.

Сон — аснова: ён мае не ўскосны і не пераносны, а дзівосны сэнс, і рассыпаны ў ім дзівосныя скарбы; каб зразумець гэты сэнс і каб здабыць гэтыя скарбы, чалавек мусіць адхінуць усе заслоны і, як Ясон па залатое руно, выправіцца ў вандроўку, поўную прыгодаў і небяспекі.

Сон моцны, як сома — пітво багоў, і жыццё, стомленае самой неабходнасцю жыць, баслаўляе сон як збавенне, і шле яму свой песнапеў — асанну.

Певень

Сербскі петао, тупаочы нагамі і лапочучы крыллем, нібы ён намерваецца ўзляцесь, можа, пяты, можа, пяцьдзесят пяты раз, апантана пытае-дапытваецца, ці ёсць дзе-небудзь той супернік, што здольны спаборнічаць з ім, і сваім апантаным пытаннем-дапытваннем пераконвае ўсіх — і перш-наперш самога сябе,— што няма.

Балгарскі петел «пытляваны» — выпрабаваны: ён называецца Петар і дае пытлю ўсім іншым пеўням у наваколлі, якія «ўляпетваюць» ад яго, як ад гарачай патэльні.

Славенскі р е т е 1 i n, як дырыгжабль-цэпелін, вылеплен з неспатольнай прагі падёту; застаючыся делам на ліньяльм палетку зямлі, ён «ліецца» душою ў ільняны палетак нябёсаў.

Украінскі п і в е н ь, сп'янелы ад акавітай кроплі вады і перапоўнены спеўным натхненнем, аб'яўляе на ўвесь белы свет, што наступіла вясна.

Беларускі п е в е н ь пнецца на пень, упэйнены, што без пня ён не лепши за пылыны венік, а на пні — лепши за вабную паву.

Рускі петух хуткі на рух: ён тушиць полымя ўсходу і, калі ўсход патухае, ганарыщца, што гэта яго заслуга; ён ходзіць пехатою, але пастаянна памятае, што ён — птах, што ён — дух.

Царкоўнаславянскі пѣтель — вястун святла: з лета ў лета ўносіць ён лепту за лептай у перамогу багаславёнай сілы, перакульваючы сваім спевам платы патаемыхных поцемных клятваў і распутваючы петлі адпетых замоў.

Кнот

Кнот укручваеца ў лямпу, у свечку, у каганец, становячыся іхняю сарцавінаю, іхняю асновай, іхнім канонам.

Ён тонкі, нібы сцябліна, і, нібы на сцябліне вясновы сок, па ім цячэ ток воску, алею, газы ці туку, вянчаючы кнот кветкай агеньчыку, якой асвятляеца ўсё наўкола.

Кнот выконвае свой добраахвотны самаахвярны абавязак: аддаючыся пакуце, ён перацягае, нібы канат, прыцемнае ў празрыстае, нерухомае ў дзейснае, тлустае ў цнатлівае.

Кнот атуляюць — як яго гукавы кантэкст — гукі кантаў.

На кнот, перад тым як заснуць, пазірае вачасты кот.

З кнотам знаходзіць кантакт кантыгчка.

Да кнота датыкаеца, спасцігаючы таямніцу рэчы ў сабе, роздум Канта, і гутараць наконт кнота ў спаконвечнай размове скон і бясконцасць.

Рэчы

Рэчы дарэчы, калі яны становяцца памочнікамі чалавеку, калі яны яму зручныя і спадружныя, і недарэчы, калі яны пачынаюць панаваць над чалавекам і супярэчыць яму.

Рэчы насяляюць чалавечы свет, яго рэчаіснасць, і жыщё чалавека цячэ ў рэчышчы, абумоўленым речамі, не могучы выхіліцца з-пад іхняга ўплыву і не могучы заставацца там, дзе застаюцца яны.

Страчваючы рэчы, чалавек сірацее, Нібыта страчваюцца яго стрыечныя двайнікі, і набывае новыя магчымасці ў новай сустрэчы з імі.

Чалавек трymaeцца за рэчы, як за парэнчы, і яшчэ невядома, хто болей каго не хоча адпусciць ад сябе — ці ён іх, ці яны яго.

У рэчах назапашваецца рэха чалавечых думак, зарокаў і адрачэнні.

З рэчаў, як выява іхняй спрадвечнай і таямнічай моцы, уznікае гэх — цар.

Лес

У лесе ўёс пазрасталася і паспляталася: лісце, галіны, камлі, карэнне, зямныя лёхі,— ледзь закранеца нешта адно, адгукненца другое.

Лес пачынаецца адразу за аселіцай, за сялом, за сялібай, і насяляюць яго іс.тоты, якія не ўмеюць жыць у сялібе — мядзведзі, ваўкі, лісы, ласі, лесуны.

Калісьці ў лесе жылі і людзі, але, палюбіўшы бяспеку болей, чым небяспеку, пляскатае болей, чым звлістает і галінастает, адасобіліся ад яго: між імі і лесам — адлегласць, і гэтая адлегласць не дазваляе, каб лес увайшоў у сялібу; калі ж усё-такі ён уваходзіць альбо ўязджает ў яе на калёсах, дык як паляўнічы здабытак, як балясіны і як бёрны, якія карнаюцца па людской мерцы лёзамі піл і сяке раў і з якіх выбудоўваецца яна сама.

Сяліба — дом: у ёй усё відавочна і ўсё вядома, лес — лёс: у ім усё хістка і пакручаста, і, каб аднойчы сустрэцца з лесам і даведацца пра саміх сябе нешта такое, што здзівіць і ўразіць іх саміх, людзі блукаюць па сцежках, якія ім сцеле пад ногі лес, і лезуць у глухамань, у сляпня нетры, бо — на якой бы прыступцы жыццёвае лесвіцы ні давялося стаяць чалавеку — знадворку заўсёды ён гэтакі, як сяліба, а знутры гэтакі, як лес.

Летапіс і летапісец — лес памятае, што было летась і пазалетась, і безліч гадоў таму назад: якая часіна была ласкавейшая, якая слязлівейшая і якая балеснейшая, ён памятае нават тое, што будзе пасля, бо ад таго, які ён сягоння — знясілены ці ў сіле, у пялёстках ці ў плесені,— залежыць наступнасць.

Над лесам бліскаюць ясныя бліскавіцы, над лесам ляскаюць бязлітасныя перуны.

*

*Вяртаюца з выраю птушкі —
зямлі
вяртаюць нябёсы.*

*

*Каштан
у набракльх пупышках:
прыгожы
будучай прыгажосцю.*

*

*Садзяць бульбу:
цяпер
думай сама,
турбуйся сама,
як выбраца з гэтай сховы.*

*

*Гоніцца чалавек увесь век
за сваёю думкай:
машынаю,
цигніком,
самалётам,
ракетай...—
і ўсё-ткі дагнаць не можа,
і ўсё-ткі не можа не даганяць.*

*

*I табе ахвота
з усімі разам
пабыць на свяце вясны,
пякучая крапіва?!*

*

*Сад атуляюць плотам.
А ён усё роўна
цвіце для ўсіх.*

*

У ранку я выйшаў з дому

*і ўвесь дзень ішоў
у кірунку да сонца.
Якім супярэчлівым аказаўся
мой шлях!..*

*

*Ці чуеш,
асушаная балацінка:
кнігаўкі прылягелі?!*

*

*Пачало неўпрыкмет змяркаца —
і неўпрыкмет
аціхла гаворка,
а ціша загаварыла.*

Свечка

Свечка асвяляе чалавечы твар і сведчыць пра чалавека; гледзячы на яе, чалавек пазнае ў ёй сябе: ён таксама, як і яна, запалены, ён таксама, як і яна, нявецны, ён таксама, як і яна, аднойчы згарыць альбо знячэўку пагасне,— і няма ў яго іншага выйсця, апроч таго выйсця, якое паказвае свечка: ператвараць воск плоці ў агонь духу.

Адна свечка — адзін чалавек, шмат свечак — веча, і ўсе тыя людзі, якіх засланіла ад свету вeka труны, уцелясняюцца ў свечках, запаленых у імя іхнай памяці, і нанава пражываюць скарочаны курс жыцця.

Свечка лепіцца з «часу» — з пчалінага воску ці авечага лою, але асвячаецца вечнасцю.

Натура свечкі — самаахвярнасць: яна «нявечыцца» дзеля бліжніх, нічога не пакідаючы сабе, і таму ёй, як чароўнаю кветкай, вянчаецца рэчаіннасць, і таму на вячэры, якую наймяноўваюць тайнай вячэрай, між іншых апосталаў прысутнічала і яна — нераспазнаны, тайны апостал, прысвечаны ў таямніцу святла.

Дождж

Дождж доўгачаканы, доўгажаданы. Ён «доіцца» з неба і дагаджает атожылкам руні, дрэвам, усёй зямлі — ён іхні заўсёдны добраахвотны даўжнік.

Дождж прыходзіць як боскі адказ на стараславянскую — старасялянскую — малітву: «Хлеб наш насытны даждь нам днесь».

Дождж добры, дождж дужы, каі ён у мену, у дозу, у «досьць» і кал і ў пару — у сяўбу, а не ў жніво і ў дажынкі.

Дождж падарожнічае ўдоўжкі і ўшыркі, без сцежак і без дарог, і там, дзе ён пабывае, жыццё адраджаецца нават з прысаку, нават з жуды.

Гліна

Гліна — «мгліна»: яна спіць у імглістай глыбіні і сніць свае запаветныя «маглівасці».

Для каменя гліна — адліга, для вады — «льга», але чаго нельга зрабіць з каменю ці з вады, лъга з галіны.

Гліна гнуткая, як галіна, і лінія яе паводзін супадае з лініяй паводзін надвор'я: загаспадарыць спёка — і гліна спякаевда, нібы крыща, ліне дождж — і гліна «ліняе» і ліпне да ботаў, да пахлапнёў, да галёшаў, якімі, як лінатыпамі, вандроўнікі выдрукоўваюць свой «глінапіс».

Гліна — галетніца: у ёй няма нічога лішняга, і гніль не здольная да яе падступіцца, і голад не здольны яе праглынуць.

Чалавек вырабляе з гліны ўсялякія рэчы: кафлю, цагліны, глякі,— але і сам ён з гліны, і да канца сваіх дзён ён лепіць з сябе такі твор, які адпавядае яго ўяўленням, задумам і учынкам: нягеглы і глёўкі — калі яны глёўкія і нягеглья, «гімалайны» і «галілейны» — калі гэтакія яны.

З гліны ўсё паўстае, і ў гліну ўсё гіне.

Гліна — нігіль, нішто, але ў боскіх руках яна становіцца геніяльнай.

© OCR: Камунікат.org, 2012

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012

© PDF: Камунікат.org, 2012

Змест

Горад	«Уздоўж начнога перона...»
Дуб	«Афарбавалі ў парку...»
Жалеза	«Зноў выпадкова сустрэўся...»
Дым	«Дзядоўнік...»
Крыга	«Пеўні...»
Перашкода	Цвік
Дзвёры	Хлеб
«Калі ўсё наўколле...»	Плот
«На адну шалю вагаў...»	Скруха
«Сцежка па-над абрывам...»	Піла
«Параставак, што прабіўся...»	Трава
«Дрэмле на летнім дажджы...»	Наваколле
«Праехаў з канца ў канец...»	«Нехта надзвычай знаёмы...»
«Тэлефонная будка...»	«Жывём пад высокімі дрэвамі...»
«Над небакраем акрэсліўся...»	«Машыны глядзяць...»
«Думаў аб вечнасці...»	«Дождёк напаіў зямлю...»
Дарога	«Стары мураваны дом...»
Рунь	«Дзівосныя рыбіны...»
Ловы	«Паўрасталі ў зямлю...»
Праца	«Спрачающца людзі ў чарзе...»
Воўк	«У апусцелых дрэвах...»
Камень	Продак
Серп	Хвіліна
«Скача па сцежцы...»	Твань
«Што ўбачыў...»	Абрус
«Сярод красамоўных кветак...»	Калода
«Світае...»	Дрэва
«Стаю ў вялізной чарзе...»	Весніцы
«Летні раптоўны дождёк...»	«Імжа на дварэ...»
«Нехта назваў уголос...»	«Сярод зялёных кустоў...»
«Такія розныя людзі...»	«У старажытным парку...»
«Паслаў у прастору думку...»	«Які агромністы дом!...»
Смага	«Аркуш паперы...»
Карані	«Усё змясцілася ў маім целе...»
Палонка	«Яшчэ не світала...»
Брук	«Дрэвы ўскрай прорвы...»
Пастка	«Са старажытнага бору...»
Студня	Зброя
Скрынка	Парог
«Старая бярэзіна...»	Пачатак
«Задумаліся нябёсы...»	Ступа
«Непрыкметны прахожы...»	Сонца
«Зал я цела ў пакой пчала...»	Сарочкa

Нітка	Жарт
«У паасткаў-клёнікаў...»	Рука
«Світае...»	Грошы
«Прачнуўся ўночы...»	Бераг
«Зялёны мох на страсе...»	Замак
«Да каменя прытуліўся...»	«Снег сышоў...»
«У вокнах...»	«Цягнецца з коміна...»
«Быццам само чаканне...»	«На заінельным трамвайным акне...»
«Глухія завулкі...»	«Над вёскай...»
«Застаўся вісেць на сцяне...»	«Не спяшайцеся, кіламетры...»
Пячора	«На снежным узмежку...»
Драбіна	«На рагу вуліц...»
Прымхі	«Адліга...»
Год	«Падмерзла зямля...»
Гаршчок	Сякера
Воблака	Рэшата
Каса	Птах
«Дарога спрачаецца з	Далонь
бездарожжам...»	Лапата
«Леташнія аўявы...»	Шлях
«На небе ўзышоў...»	Мост
«Убачыў на вуліцы, у прыщемках...»	«Пачатак вясны...»
«Акрыла наўколе шэрлань...»	«Палаць у садзе...»
«Асьпалаася лістота...»	«То хмары, то сонца...»
«Дачакаўся начы...»	«Чарнеюць на схіле...»
«Кладка на гразкай дарозе...»	«Разводдзе...»
«Гусінія крыкі...»	«Не бойся, муха-нязграба...»
Ноч	«Падмерзла да рога...»
Гутарка	«Стаіўся за дрэвам...»
Плуг	«Натрапіў у кнізе на захаваны...»
Лёд	Пчала
Імя	Барана
Вежа	Сон
Вада	Певень
«Абапал гразкай дарогі...»	Кнот
«Змяркаецица...»	Рэчы
«Над горадам...»	Лес
«Справы...»	«Вяртаюцца з выраю птушкі...»
«Нібы святочная ёлка...»	«Каштан...»
«Выпаў на досвітку снег...»	«Садзяць бульбу...»
«Свеціцца...»	«Гоніцца чалавек у весь век...»
«Знямельня дрэвы...»	«І табе ахвота...»
«Сам-насам з зімою...»	«Сад атуляюць плотам...»
Маланка і гром	«Уранку я выйшаў з дому...»
Брат	«Ці чуеш...»

«Пачало неўпрыкмет змяркаца...»
Свечка

Дождж
Гліна

Разанаў А.

У горадзе валадарыць Рагвалод: Вершаказы і пункціры / Маст. М. Казлоў.— Мн.: Маст. літ., 1992,— 143 с.: іл.

ISBN 5-340-01156-9.

Рязанов А. В городе властвует Рогволод: Вершаказы и пунктиры.

Зборнік складае новыя паэтычныя міняцёры і вершаказы — жанр, праз які слова выяўляе свае таямніцы і ўтварае свой нечаканы партрэт. «Горад», «Дуб», «Жалеза», «Камень», «Дарога» — гэта вобразы-назвы, вобразы-тэмы некаторых вершаказаў. У мазаіцы разнастайных фарбаў, з якіх вынікаюць гэтыя новыя для беларускай паэзіі творы,— адлюстроўвае цца космас эпасу.

Литературно-художественное издание
РЯЗАНОВ АЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ
В городе властвует Рогволод
Вершаказы и пунктиры
Минск, издательство «Мастацкая літаратура» На белорусском языке

Літаратурна-мастацкае выданне
РАЗАНАЎ АЛЕСЬ СЦЯПАНАВІЧ
У горадзе валадарыць Рагвалод
Вершаказы і пункціры

Рэдактар Л. В. Дранько-Майсюк. Мастак М. Р. Казлоў. Мастицкі рэдактар А. М. Малышава. Тэхнічны рэдактар Л. М. Шлапо. Карэктар К. А. Крукоўская.
ІБ № 3924

Здадзена ў набор 17.03.92. Падп. да друку 21.07.92. Фармат 84ХЮ8'/з2.
Папера друк. № 1. Гарнітура тып Тайме. Афс. друк. Ум. друк. арк. 7,56. Ум.
фарб.-адб. 9,77. Ул.-выд. арк. 5,05. Тыраж 700 экз. Зак. 2010. Цана 20 р.
Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі
Беларусь. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я.
Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.